

Taru Kaarto
Sanna Mäkelä

HEITTOPUSSI VAI ASIAKAS?

Lastensuojelulaitokseen sijoitettujen nuorten kokemuksia
osallisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto
2009

HEITTOPUSSI VAI ASIAKAS?
LASTENSUOJELULAITOKSEEN SIOITETTUIEN NUORTEN KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA JA VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSISTA

Kaarto Taru
Mäkelä Sanna
Satakunnan Ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan Porin yksikkö
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan suuntautumisvaihtoehto
Kesäkuu 2009
Ohjaaja: Kirsi-Leena Frigren
YKL: 37.42
Sivumäärä: 51

Asiasanat: osallisuus, lastensuojelu, sijaishuolto, lapsen asema, lapsikeskeisyys

---

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lastensuojelulaitokseen sijoitettujen nuorten kokemuksia siitä, kuinka paljon he kokevat saavansa osallistua itseään koskeviin asioihin, sekä kokivatko he sen riittäväksi ja millaista vaikuttaminen ja osallistuminen oli. Lisäksi halusimme selvittää nuorten kokemuksia nuoren edun toteutumisesta.

Tutkimusote oli kvalitatiivinen eli laadullinen. Tutkimusaineiston tiedonkeruun menetelmänä käytettiin puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tutkimusaineisto kerättiin haastatteleamalla lastensuojelulaitoksessa yhteensä kahdeksaa nuorta. Haastattelut toteutettiin kolmena eri päivänä. Aineisto kerättiin huhtikuussa 2009.

Opinnäytetyön aiheeksi valittiin ajankohtaisuutensa vuoksi lasten ja nuorten osallisuus. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuoda esiin nuorten näkemyksiä ja kokemuksia omasta osallisuudestaan sijaishuoltolaitoksen arjessa ja itseään koskevissa asioissa.

Haastatteluista selvisi, että sosiaalityöntekijällä ja ohjaajilla oli suuri rooli nuorten kokeman osallisuuden mahdollistajina. Perustelujen merkitys osallisuuden ja vaikuttamisen tunteisiin korostui nuorten vastauksissa. Enemmistö nuorista piti sijoitustaan etunsa mukaisena, mutta näistä puolet koki, ettei laitossijoitus vastannut heidän etuaan.

A PAWN OR A CLIENT?

POSSIBILITIES OF INFLUENCE AND EXPERIENCES OF THE YOUNG PEOPLE WHO ARE INSTITUTIONALIZED IN CHILD WELFARE INSTITUTES

Satakunta University of Applied Sciences
Faculty of Social Services and Health Care Pori
Degree Programme in Social Services
Social pedagogy
June 2009
Tutor: Frigren, Kirsi-Leena
PLC: 37.42
Number of pages: 51

Key Words: participation, child welfare, foster care, child's position, child centred

---

The purpose of this thesis was to find out how much the young people institutionalized in child welfare institutes see they have chance to influence in matters involving their own life. Also, if they see that their chances to influence are sufficient and what are the means to achieve that. We also wanted to find out experiences that the young people have about their welfare.

The research was carried out as qualitative study. The material for this thesis was collected with half-structured theme interviews. It was collected by means of interviewing eight young people that were institutionalized in child welfare institute. Interviews were carried out in three days. Materials were collected in April 2009.

Children's and young persons' involvement was chosen as a subject for this thesis because it was topical. The purpose of our thesis was to bring out young peoples views and experiences about their involvement in every day life in foster care and issues involving their own life.

In the interviews it became clear that social workers and instructors have notable role making young persons' involvement possible. The meaning of explanation concerning involvement and influence was highlighted in young persons' answers. Majority of the young people thought that placing them in foster care was in their best interest, but half of those young people thought that their institutionalizing was not.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LAKIMUUTOKSILLA LAPSILÄHTÖISYYTEEN	8
2.1 Lapsen asema lastensuojelun historiassa.....	8
2.2 Uusi lastensuojelulaki.....	9
2.2.1 Lastensuojelun tehtävät uuden lain mukaan	9
2.2.2 Lapsen ja nuoren mielipide ja toivomukset	10
2.2.3 Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen.....	10
2.3 YK:n lapsen oikeuksien sopimus	11
3 LASTENSUOJELUN ASIAKKUUS	11
4 SIJAISHUOLTO.....	14
5 LASTENSUOJELUA OHJAAVAT PERIAATTEET	16
6 OSALLISUUS SIJAISHUOLLOSSA	19
6.1 Osallisuuden osat.....	20
6.2 Osallisuuden asteita.....	22
6.3 Ohjaajan rooli osallistamisessa.....	23
7 SIJAISHUOLLOSSA OLEVAN LAPSEN VERKOSTO	24
8 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSMENETELMÄT.....	27
8.1 Tutkimuksen tarkoitus	27
8.2 Tutkimustehtävä	28
8.3 Tutkimusmenetelmät	28
8.4 Tutkimuksen kulku.....	29
9 TUTKIMUSTULOSTEN ANALYSOINTI	30
9.1 Taustatiedot	30
9.2 Lastensuojeluasiakkuuden kulku lapsen kokemuksen mukaan.....	30
9.3 Osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet sijaishuoltopaikan arjessa	33
9.4 Lapsen etu ja tulevaisuus.....	39

10 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	40
11 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN ARVIOINTIA JA POHDINTAA	42
11.1 Aiheen valinta.....	42
11.2 Teoriapohja ja tutkimuskysymykset.....	43
11.3 Haastattelut	43
11.4 Analysointi	45
12 EETTINEN POHDINTA	45
13 LOPUKSI.....	48
LÄHTEET.....	50
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Olimme kiinnostuneita lastensuojelusta ja halusimme tehdä opinnäytetyömme siihen liittyen. Päädyimme lopulta tutkimaan sijaishuollon laatua ja olimme kiinnostuneita erityisesti lasten ja nuorten näkökulmasta. Osallisuus oli yksi osa laatu-kriteereistä ja halusimme nostaa sen koko opinnäytetyömme pääteemaksi. Osallisuuden ohella lapsen oikeuksien ja edun toteutuminen nousivat merkittäviksi teemoiksi, koska koimme, että osallisuus, lapsen oikeudet ja etu ovat sidoksissa toisiinsa. Lasten ja nuorten osallisuus on myös noussut polttavaksi puheenaiheeksi yhteiskunnallisella tasolla.

Lastensuojelussa on kiinnitetty huomiota lapsen oikeuksien esiin nostamiseen yhä lisääntyvässä määrin. Tästä hyvä esimerkki on syksyllä 2005 perustettu lapsiasia-valtuutetun toimi, jonka toimikuvaan kuuluu huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta (Oranen 2008, 15). Lisäksi Pelastakaa Lapset ry on perustanut erityisen lapsen oikeuksien asiantuntijan toimen, mikä on hyvä esimerkki siitä, kuinka eri järjestöt ovat ryhtyneet vahvistamaan lapsen oikeusnäkökulmaa omassa toiminnassaan (Oranen 2008, 15).

Vuonna 2009 YK:n lapsen oikeuksien sopimus täyttää 20 vuotta. Tämän Lapsen oikeuksien juhluvuoden teemaksi on valittu lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi. (Upanne 2008, 3.) YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus kuuluu osana Suomen lainsäädäntöön. Siitä huolimatta sitä ei tunneta kovin hyvin. Lapsen oikeus osallistua ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti itseään koskevien asioiden käsittelyyn, on yksi sopimuksen kolmesta keskeisestä teemasta. Jo päiväkotikäisen mielipide tulee kuulla, pelkkä kysyminen ei riitä vaan tulee myös kuunnella ja huomioida lapsen mielipide. (Upanne 2009, 3.)

Aiheen ajankohtaisuudesta huolimatta kirjallisuutta ei ole paljon ja aiemmat tutkimuksetkin oli tehty lähinnä työntekijälähtöisesti tai yhteiskunnallista vaikuttamista käsitellen. Meidän opinnäytetyömme tarkoituksena taas oli selvittää lastensuojelulaitokseen sijoitettujen nuorten kokemuksia siitä, kuinka paljon he kokevat saavansa osallistua itseään koskeviin asioihin. Kokevatko he sen riittäväksi ja

millaista vaikuttaminen ja osallistuminen on. Toisena tutkimustehtävänäme oli selvittää nuorten kokemuksia oman edun toteutumisesta. Aineiston keräsimme haastatteleamalla kahdeksaa lastensuojelulaitokseen sijoitettua nuorta.

Aloitamme opinnäytetyömme pienellä katsauksella lastensuojelun historiaan. Teoriaosuudessa käsittelemme lapsen osallisuutta, asemaa, etua sekä oikeuksia korostavia lakeja ja asetuksia, jotka luovat pohjaa tutkimusosuudellemme. Lisäksi halusimme käsitellä tarkemmin osallisuutta, lastensuojelua ohjaavia periaatteita, sijaishuoltoa, lastensuojelun asiakkuutta ja lapsen verkostoa. Koemme näiden asioiden olevan huomattava osa opinnäytetyötämme, sillä ne syventävät ja tarkentavat käsittelemäämme aihetta.

Tutkimusosuudessamme tuomme esiin nuorten näkemyksiä ja kokemuksia omasta osallisuudestaan sijaishuoltolaitoksen arjessa ja itseään koskevissa asioissa. Opinnäytetyömme kautta alan ammattilaiset ja opiskelijat saavat tilaisuuden kuulla aitoja nuorten mielipiteitä ja kokemuksia. Toivomme, että työmme lukija herää huomaamaan, miten suuri rooli hänellä voi olla lasten ja nuorten osallistamisessa ja vaikuttamisen mahdollistajana. Osallisuudella ja vaikutusmahdollisuuksilla on suuri merkitys lapsen ja nuoren minäkuvan ja itsetunnon rakentumisessa.

2 LAKIMUUTOKSILLA LAPSILÄHTÖISYYTEEN

Lastensuojelua on kaikki ne toimet, joilla pyritään turvaamaan lapselle suotuisat puitteet kasvamiseen. Lastensuojelu ei ole enää vain viranomaisten asia vaan se koskettaa kaikkia kansalaisia. Lapsen hyvinvointiin panostamisella on myönteinen vaikutus yhteiskunnan tulevaisuuteen. (Taskinen 2008, 10.)

2.1 Lapsen asema lastensuojelun historiassa

Aikoinaan lastensuojelun tarve on syntynyt köyhien lisääntyneen määrän vuoksi sekä köyhien perheiden vaikeuksista huolehtia lastensa toimeentulosta ja kasvatuksesta. 1750-luvulle asti turvattomien lasten huollon järjestäminen oli osa yleistä köyhäinhoitopolitiikkaa, jota työvoimapolitiittiset näkökulmat hallitsivat. Vuonna 1763 annettiin hospitaali- ja lastenkotiasetus, jota uudistettiin kolmen vuoden jälkeen. Asetus oli omalla tavallaan ensimmäinen lastensuojelulaki, koska siinä oli useita määräyksiä turvattomien lasten huollosta. Kotona tapahtuvan hoidon tukeminen oli yksi keskeisimmistä asioista ja avustuksia kotihoitoa varten voitiin myöntää hospitaalien varoista. (Pulma & Turpeinen 1987, 12-18.)

Lastensuojelun painopisteet ovat muokkaantuneet sen mukaan miten yhteiskunta on määritellyt ja käsittänyt lapsuuden. 1700-luvun puolessa välissä lapsikuolleisuuden vähentäminen oli lastenkotien pääasiallinen tehtävä. Lasten saavutettua jonkinlaisen työkyvyn heidät luovutettiin talonpojille tai käsityöläisille noin 6-8-vuotiaina. Tähän aikaan katsottiin työkasvatuksen olevan sivistyksellistä opetusta tärkeämpää ja että kristinopin alkeet riittäisivät. (Pulma & Turpeinen 1987, 12-18.) Tuolloin lastensuojelussa lapsi oli toimenpiteiden objekti. Nykyään pyritään lapsilähtöisyyteen ja lapsi nähdään aktiivisena toimijana, oman elämänsä subjektina.

Vuonna 1936 säädettiin ensimmäinen varsinainen lastensuojelulaki, jota on uudistettu useina vuosina. Vuoden 1984 uudessa lastensuojelulaissa lapsen etu nousi esiin (Pulma & Turpeinen 1987, 156, 244–247.) Nykyinen lastensuojelulaki tuli

voimaan 1.1.2008, mikä painottaa lapsen oikeuksien huomioimista ja lapsilähtöisyyttä.

2.2 Uusi lastensuojelulaki

”Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.” (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastensuojelulaki on lastensuojelua ja sen toimintaa säätelevä erityislaki. Lisäksi sen tärkeänä tavoitteena on varmistaa lapsen oikeuksien ja edun huomioiminen sekä taata lapsen ja perheen tarvitsemat palvelut ja tukitoimet. (Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun arvot ja periaatteet. 2007.)

2.2.1 Lastensuojelun tehtävät uuden lain mukaan

Lastensuojelun tehtävänä on auttaa lapsen myönteistä kehitystä ja hyvinvointia tukemalla vanhempia, huoltajia ja muita kasvatuksesta ja hoidosta vastuussa olevia henkilöitä. Lastensuojelulla pyritään ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän aikaisin huomattuihin epäkohtiin. Lapsen etu tulee aina ottaa huomioon, kun arvioidaan lastensuojelun tarvetta ja sen toteutusta. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Arvioitaessa lapsen etua on huomioitava miten eri toimenpiteiden ja ratkaisujen kautta pystytään turvaamaan lastensuojelulaissa esitetyt seitsemän keskeistä periaatetta. Periaatteista ensimmäinen on lapsen tasapainoisen kehityksen, hyvinvoinnin sekä läheisten ja jatkuvien ihmissuhteiden turvaaminen. Lapselle tulee antaa mahdollisuus saada iän ja kehitystason mukaista huolenpitoa ja valvontaa sekä ymmärrystä ja hellyyttä. Kolmantena on tärkeää pyrkiä mahdollistamaan lapsen ominaisuuksia ja toiveita vastaava koulutus. Lapsen kasvuympäristön tulee olla turvallinen ja taata ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus. Lisäksi tulee turvata itsenäistyminen ja vastuulliseksi kasvaminen. Kuudentena periaatteena lapselle turvataan mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan. Lisäksi kasvatuksessa tulee ottaa huomioon lapsen kieli, kulttuuri ja uskonto. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelussa tulee käyttää aina ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jos se on lapsen edun mukaista. Mikäli sijaishuolto katsotaan lapsen edun mukaiseksi toimenpiteeksi, tulee se järjestää mahdollisimman nopeasti. Sijaishuoltoa järjestettäessä on muistettava lapsen edun mukaiset mahdollisuudet ja tavoite lapsen palautumisesta perheeseen. Lastensuojelullisia toimia toteutettaessa tulee muistaa toimia mahdollisimman hienovaraisesti. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

2.2.2 Lapsen ja nuoren mielipide ja toivomukset

Lapselle on turvattava oikeus saada tietoa häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä ja toivomuksensa ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Erityisesti lapsen tai nuoren toiveet ja mielipiteet tulee huomioida, kun arvioidaan tarvetta lastensuojeluun, tehdään päätöksiä, jotka koskevat lasta tai nuorta sekä lastensuojelua toteutettaessa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

2.2.3 Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen

Lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen kuuleminen on suoritettava hienovaraisesti niin, ettei siitä aiheudu tarpeetonta haittaa esimerkiksi lapsen suhteissa vanhempiinsa tai ettei se muulla tavoin vaaranna lapsen terveyttä tai kehitystä. Mielipiteen selvittäminen voidaan jättää tekemättä vain edellä mainituista syistä. (Taskinen 2008, 105.)

Kuuleminen ei ole ikäsidonnaista, vaan se tulee siis tehdä lapsen kehitystaso huomioon ottaen. Kuulemista käsitellään useissa suomalaisissa laeissa. Ne eivät kuitenkaan sisällä ehdottomia kuulemisikärajoja. (Mahkonen 2007, 103.) Hallintolaissa (434/2003, 34 §) kuitenkin sanotaan, että kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle on annettava tilaisuus tulla kuulluksi häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

2.3 YK:n lapsen oikeuksien sopimus

YK:n lapsen oikeuksien sopimus on yleisesti hyväksytty käsitys siitä, mitä oikeuksia kaikilla alle 18 -vuotiailla lapsilla pitäisi olla. Se perustuu lapsen oikeuteen tulla suojelluksi ja kuulluksi sekä lapsen oikeuteen saada hoivaa osakseen (Maha-konen 2007, 74). Katsomatta lapsen ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin mielipiteisiin, kansallisuuteen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen tai syntyperään, ovat kaikki lapset samanarvoisia. (YK:n lapsen oikeuksien sopimus.)

YK:n lapsen oikeuksien sopimusta edelsi lapsen oikeuksien julistus (1959), joka ei sido maita laillisesti. YK:n lapsen oikeuksien sopimus on laajimmin maailmalla vahvistettu ihmisoikeussopimus. Suomessa lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus tuli voimaan 1991 ja artikkelit otettiin osaksi maamme oikeusjärjestystä. Myöhemmin Suomi on vahvistanut sopimuksen lisäpöytäkirjan koskien lasten osallistumista aseellisiin konflikteihin. Uusi lastensuojelulaki (417/2007) on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukainen. (YK:n lapsen oikeuksien sopimus.)

3 LASTENSUOJELUN ASIAKKUUS

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsi on asianosainen kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa (Lastensuojelun käsikirja: Lasten osallisuus. 2007). Lapsella ja nuorella tulee olla oikeus ilmaista mielipiteensä häntä koskevasta lastensuojeluasiasta ja hänen mielipiteensä ja toivomuksensa tulee selvittää (Lastensuojelulaki 417/2007). Näin toimimalla pyritään varmistamaan lapsen todellinen osallisuus omien asioidensa hoidossa (Lastensuojelun käsikirja: Lasten osallisuus. 2007). Seuraavassa kerromme lyhyesti lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta ja asiakkuuden mukanaan tuomista oikeuksista ja velvollisuuksista.

Lastensuojeluasia tulee vireille hakemuksesta, lastensuojeluilmoituksesta tai jos lastensuojelun työntekijä on muutoin saanut tietää lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojeluilmoituksen voi tehdä kuka tahansa lapsen tilanteesta huolestunut, mutta esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetus- ja nuorisotoimen henkilöstöllä on velvollisuus ilmoittaa lastensuojelutarpeesta olevasta lapsesta. (Taskinen 2008, 30.)

Vireille tulon jälkeen lastensuojelun työntekijät arvioivat välittömästi mahdollisen kiireellisen lastensuojelun tarpeen. Lisäksi työntekijöiden on myöhemmin ratkaistava, onko ilmoituksen vuoksi tehtävä lastensuojelutarpeen selvitys. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Varsinainen lastensuojelun asiakkuus alkaa, kun vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisesti lastensuojelutoimenpiteisiin tai päätetään tehdä selvitys lastensuojelutarpeesta. Lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta tulee merkintä lasta koskeviin lastensuojeluasiakirjoihin ja siitä ilmoitetaan lapsen huoltajille ja lapselle itselleen. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Asiakkuuden alkamisen myötä tulevat voimaan sosiaalihuollon asiakaslaissa asetetut asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet (Lastensuojelun käsikirja: Asiakkuuden alkaminen. 2007).

Opinnäytetyömme kannalta olennaisimmat kohdat sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetystä laista ovat: asiakkaan oikeus saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista, palvelu- ja hoitosuunnitelma, itsemääräämisoikeus ja osallistuminen, alaikäisen asiakkaan asema ja tietojen antaminen asiakkaalle tai hänen edustajalleen. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.)

Sosiaalihuollon asiakaslain 5§:ssä määritellään asiakkaan oikeus saada selvitys toimenpidevaihtoehdoista. Asiakkaalle tulee selvittää hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä varmistaa, että hän on ne ymmärtänyt sisällöltään ja merkitykseltään. Lisäksi ne asiat, joilla on merkitystä hänen tilanteeseensa sekä eri vaihtoehdot ja niiden vaikutukset, tulee tehdä asiakkaalle selviksi. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.)

Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on tehtävä palvelu-, kuntoutus-, hoito- tai muu niihin verrattavissa oleva suunnitelma, josta säädetään sosiaalihuollon asiakaslain 6§:ssä. Suunnitelma laaditaan yhteisymmärryksessä yhdessä asiakkaan tai hänen edustajansa, sukulaisensa tai muun vastaavan kanssa, ellei sille ole pätevää estettä. Suunnitelmaa ei myöskään laadita silloin, jos sen laatimisen katsotaan olevan tarpeetonta. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.)

Sosiaalihuollon asiakaslain 8§ säätelee itsemääräämisoikeudesta ja osallisuudesta. Asiakkaan toivomukset ja mielipide tulee huomioida sosiaalihuoltoa toteutettaessa sekä kunnioittaa hänen itsemääräämisoikeuttaan. Sosiaalihuoltoa toteuttavan tahon tulee tarjota asiakkaalle mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa häntä koskevien palvelujen suunnitteluun ja toteutukseen. Asiakkaan etu on ensisijaisesti huomioitava, kun häntä koskevaa asiaa käsitellään. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.)

Lastensuojelulaissa (417/2007) on määrätty alaikäisen asiakkaan toiveiden ja mielipiteiden selvittämisestä, lisäksi laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista säädetään alaikäisen asiakkaan huomioimisesta. Pykälän 10 mukaan hänen toivomuksensa ja mielipiteensä on selvitettävä iän ja kehitystason mukaisesti. Lähtökohtana kaikissa toimissa on alaikäisen asiakkaan etu. Jos lapsen asioista vastaavan huoltajan katsotaan olevan kyvytön valvomaan lapsen etua puolueettomasti, lapselle määrätään edunvalvoja. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.)

Asiakas ja hänen laillinen edustajansa ovat asianosaisia ja oikeutettuja saamaan tietoa asiakasta itseään koskevista asiakirjoista. Alaikäisellä, huomioiden hänen ikänsä ja kehitystasonsa sekä asian laadun, on oikeus kieltäytyä antamasta häntä koskevaa tietoa hänen edustajalleen, ellei se ole hänen etunsa vastaista. Mikäli edustajakin on asianosainen käsiteltävässä asiassa, on hänellä oikeus saada tietoa siten kuin viranomaisen toiminnan julkisuudesta säädetään. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.)

4 SIJAISHUOLTO

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuoltoa voidaan järjestää myös avohuollon tukitoimena tai jälkihuoltona. Sijaishuollon tavoitteena on turvata lapselle tasapainoinen kasvu ja hyvinvointi lapsen tarpeet ja toiveet huomioiden. (Lastensuojelun käsikirja: Sijaishuolto. 2007.) Sijaishuoltoa voidaan järjestää yksityiskodissa perhehoitona, ammatillisena perhekotihoitona tai laitoshuoltona (Taskinen 2008, 78).

Perhehoitoa antaa perhehoitaja, joka asuu yhdessä lapsen kanssa. Perhehoitajalta ei vaadita ammattitutkintoa, mutta hänelle on järjestettävä valmennusta ja koulutusta. Tämä sijoitusmuoto sopii parhaiten pienille lapsille ja isommillekin, joiden kehityksessä ei ole havaittavissa poikkeavuuksia. Perhehoitoon liian vaikeahoitaiset lapset ja nuoret voidaan sijoittaa ammatilliseen perhekotiin, joka vastaa vaativampiin hoidollisiin ja kasvatuksellisiin tarpeisiin. Henkilöstöllä on oltava soveltuva ammattitutkinto tai koulutus. Lastensuojelulaitoksiksi luokitellaan kaikki lastenkodit, nuorisokodit, koulukodit, vastaanottokodit, perhekoti-yhteisöt, perhetukiyksiköt sekä muut näihin verrattavissa olevat laitoshuoltoa tarjoavat lastensuojelulaitokset. Näihin paikkoihin sijoitetaan vaikeahoitaiset ja erityisosaamista edellyttävät lapset ja nuoret. Laitoksissa tulee olla riittävästi sosiaalihuollon ammattilaisia ja muuta henkilöstöä. (Taskinen 2008, 78-79.)

Laadukas työskentely sijaishuoltoyksikössä vaatii kirjattuja, yhdessä pohdittuja ja sovittuja arvoja ja eettisiä toimintaperiaatteita sekä niiden pohjalta luotuja toimintakäytäntöjä ja -menetelmiä. Näillä mahdollistetaan johdonmukainen tasapuolinen ja tasalaatuinen sijaishuolto. Sijaishuoltoa ohjaavia arvoja ja periaatteita ovat: ihmisarvo ja identiteetti, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo, itsemääräämisoikeus, turvallisuus ja väkivallattomuus, rajat, rajoittaminen ja vastuullisuus, toivo sekä eettinen ja arvostava työote. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 11.)

Kunnioittava ja tasapuolinen kohtelu kuuluvat ihmisten perusoikeuksiin. Sijaishuoltoon tulleiden lasten ja nuorten elämässä nämä oikeudet kuitenkin usein ovat jääneet toteutumatta. Tämän vuoksi on hyvin tärkeää pitää huolta, että sijaishuoltopaikan toiminta on eettisesti korkeatasoista ja ihmisarvoon perustuvaa. Nuorelle, joka saa osakseen johdonmukaista, arvostavaa, oikeudenmukaista, ystävällistä ja myötätuntoista kohtelua, syntyy omanarvontunto ja myönteinen minäkuva. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 13-14.)

Tasa-arvoinen ja oikeudenmukainen kohtelu on yksi ihmisarvoa kunnioittavan toiminnan perusarvo ja -periaate. Sijoitettava nuori on usein ehtinyt kokea elämässään epäoikeudenmukaisuutta ja kaltoin kohtelua. Tunne epäoikeudenmukaisesta kohtelusta tai epätasa-arvoisesta asemasta muihin nähden saattaa vahvistua, kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Täten onkin sijaishuoltopaikan tehtävä toimia niin, että lapsen luottamus ihmisten haluun ja kykyyn toimia oikeudenmukaisesti saadaan palautumaan. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 14.)

Lapsen itsemääräämisoikeuden ja tämän toiveiden kunnioittaminen, terveyden ja turvallisuuden rajoissa, kuuluvat sosiaalityön yleisiin eettisiin periaatteisiin. Käytännössä tämän toteuttaminen muun muassa vastentahtoisten huostaanottojen yhteydessä ei ole aina mahdollista. Näissä tilanteissa on tärkeää, että lasta kuunnellaan ja että hän saa olla vaikuttamassa itseään koskeviin tavoitteisiin ja päätöksiin. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 16.)

Sijaishuoltoon tulevat lapset ovat voineet kokea psyykkistä tai fyysistä väkivaltaa tai joutuneet hyväksikäytetyiksi tai kokemaan muutoin traagisia ja traumatisoivia asioita. Täten heidän perusturvallisuutensa on järkkynyt tai sitä ei ole ollut lainkaan. Haapasalon mukaan sijaishuoltoon tuleville lapsille ja nuorille pitää taata turvalliset olosuhteet, joissa ei tarvitse pelätä väkivaltaa, sen uhkaa, alistamista, nöyryyttämistä tai kiusaamista (ks.Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 18-19.)

Kasvuympäristön rajojen ja sääntöjen puuttuminen tai lapsen oma rajaton käyttäytyminen voivat olla sijaishuoltoon tulemisen syytä, minkä vuoksi hänen omansa ja ehkä myös lähimmäistensä turvallisuus ja terveys ovat vaarantuneet. Näissä tapauksissa sijaishuoltopaikan tavoitteena on saada lapsi ymmärtämään rajojen ja

sääntöjen tärkeys ja miksi niitä pitää noudattaa. Jotta yhteisössä sovitusta sääntöistä ja rajoista kiinnipitäminen sekä turvallisuuden ja järjestyksen säilyttäminen yhteisössä onnistuisi, on oltava keskinäistä luottamusta, arvostavaa vuorovaikutusta, velvollisuuksien ja oikeuksien määrittelyä sekä yhteisten pelisääntöjen luomista ja noudattamista. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 20.)

Sijaishuoltoapaikan tulee miettiä, millä keinoin se auttaa lasta löytämään ja vahvistamaan sekä ylläpitämään toivoaan ja sen myötä uskoa itseensä ja tulevaisuuteensa. Sillä usein sijaishuoltoon saapuvat lapset kokevat, ettei heillä ole toivoa eikä tulevaisuutta. Aikuisen tulee tunnistaa lapsen hyvyys, kyvyt ja mahdollisuudet, joiden varaan tulevaisuuden toivo rakentuu, sillä toivo on suhteessa jokaisen omaan minäkuvaan. Kun lapsi kokee, ettei aikuinen näe häntä toivottomana, vaan antaa rohkaisua ja kannustusta, on lapsenkin helpompi nähdä itsessään samat asiat ja tulevaisuuden toivo. Toivo on tarttuvaa, jonka vuoksi sijaishuoltoapaikan yhtenä tavoitteena tulee olla toivon ja toiveikkaan ilmapiirin luominen ja ylläpitäminen. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 22-23.)

Sosiaalialan työssä on tärkeää muistaa eettisyys ja arvostava työote. Tavoitteena on auttaa lasta näkemään itsessään olevat lahjat ja kyvyt sekä kehittämään ja syventämään niitä. Toisena tavoitteena on hyväksyä jokainen sellaisena kuin hän on. Tärkeimpänä menetelmänä ja työvälineenä on arvostava vuorovaikutus. Arvostava työote edellyttää eettisyyden ja moraalin jatkuvaa pohtimista sekä oman työn ja toimintamenetelmien arvioimista ja kehittämistä. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 23-24.)

5 LASTENSUOJELUA OHJAAVAT PERIAATTEET

Lastensuojelun on ensisijaisesti oltava lapsen puolella ja lasta varten. Työn keskeiset arvot ovat ihmisoikeuksia korostavia ja kansainvälisesti hyväksytyjä. Arvot ovat lastensuojelutyön lähtökohtana ja yhtäläisiä sosiaalialan eettisten periaat-

teiden kanssa. (Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun arvot ja periaatteet. 2007.)

Lastensuojelussa on tärkeää yhdenvertaisuus, joka voidaan nähdä kolmella eri tavalla. Yhtenä tapana on nähdä lapsella ja aikuisella olevan tasa-arvoinen asema yhteiskunnassa. Toiseksi yhdenvertaisuudella tarkoitetaan lapsen kohtelua tasa-arvoisena yksilönä muihin lapsiin nähden. Kolmanneksi yhdenvertaisuus tarkoittaa perheiden tasa-arvoista kohtelua esimerkiksi erilaisista taustatekijöistä riippumatta. Sijoitus kodin ulkopuolelle ei vähennä näitä lapsen oikeuksia, vaan julkisella vallalla puolestaan on erityinen vastuu sijoitetun lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Näin ollen laki mahdollistaa vaikeimmassa asemassa olevien lasten positiivisen erityiskohtelun. (Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun arvot ja periaatteet. 2007.)

Lähtökohtana lastensuojelussa on lapsen etu, joka on määritelty Suomen lainsäädännössä. Lapsen etua käsitellään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 1 §:ssä, lastensuojelulain 4 §:ssä sekä sosiaalihuollon asiakaslaissa. (Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun arvot ja periaatteet. 2007.)

Kaikki lastensuojelun toimet on suunniteltava ja tehtävä niin, että ne ovat perusteltuja lapsen edun näkökulmasta ja tuottavat mahdollisimman hyvän lopputuloksen lapsen kannalta. Lapsen etua tulee arvioida jatkuvasti, sekä lapsen asuessa kotona että sijaishuollon aikana. Lapsen etuun liittyy merkittävä toimintaperiaate lapsen oikeudesta saada osallistua itseään koskevien asioiden käsittelyyn kehitystasonsa mukaisesti ja häntä on kuunneltava ja kuultava. Lisäksi lapsen mielipide ja toivomukset on huomioitava. Myös lapsen oikeusturvan takaaminen ja toteutuminen on sisällytetty ajatukseen lapsen edusta. Kaikille lapsille iästä riippumatta on selvitettävä viranomaistoiminnan tarkoitus ja 12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus valittaa häntä koskevista päätöksistä. (Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun arvot ja periaatteet. 2007.)

Vanhempien ja perheen tukeminen on yksi lastensuojelua ohjaava periaate. Uudistuneen lastensuojelulain (417/2007) mukaan päävastuu lapsen hyvinvoinnista on tämän vanhemmilla tai muilla huoltajilla, ja heidän tulee ajaa lapsen edun toteu-

tumista. Viranomaisten on tuettava lapsen vanhempia tai muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä kasvatustehtävässään. Erityistä tukea tarvitseville perheille suunnitellaan ja tarjotaan yksilöllisesti kaavailtuja tukitoimia. (Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun arvot ja periaatteet. 2007.)

Yksi lastensuojelun perusajatuksia, sijaishuollossakin, on perhe-elämän kunnioittaminen. Lapsella on perus- ja ihmisoikeuksien mukaan oikeus lapsen ja vanhempien väliseen perhe-elämän suojaan ja pitää yhteyttä vanhempiinsa, sisaruksiinsa ja muihin tärkeisiin lähimmäisiinsä. (Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun arvot ja periaatteet. 2007.)

Lastensuojelussa noudatetaan suhteellisuusperiaatetta, jolla tarkoitetaan sitä, että käytettävien auttamiskeinojen tulee olla oikeassa suhteessa asiakkaan tarpeisiin. Keinojen tulee olla riittävän tehokkaita tukeakseen ja auttaakseen asiakasta, muttei liian voimakkaita tai radikaaleja. Suhteellisuusperiaatetta kutsutaan sosiaalihuollossa pienimmän tehokkaan tai lievimmän riittävän puuttumisen periaatteeksi. Lastensuojelulla on vaikea rooli toimiessaan tuen ja kontrollin rajamaastossa. (Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun arvot ja periaatteet. 2007.)

Suunnitelmallisuus on yksi lastensuojelun kulmakivistä. Lastensuojelua tulee suunnitella, johtaa ja toteuttaa määrätietoisesti ja kärsivällisesti. Lastensuojelun asiakkuus rakentuu aina perusteellisen asiakassuunnitelman varaan, sekä sen jatkuvaan seurantaan ja arviointiin, niin avo-, sijais- kuin jälkihuollossakin. Suunnitelma tulee laatia yhdessä asiakkaan ja tärkeimpien verkostotahojen kanssa. Asiakassuunnitelma toimii yhteistyön välineenä ja edesauttaa eri yhteistyötahojen yhdenmukaista tavoitteenasettelua. Työn vaikuttavuuden arviointi ja tehostaminen helpottuu tavoitteellisen ja suunnitelmallisen työskentelyn kautta. (Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun arvot ja periaatteet. 2007.)

Tärkeää on myös muistaa, että palveluita tarjotaan oikeaan aikaan, kun asiakas niitä tarvitsee. On eettisesti perusteltua, että lastensuojelulla pyritään ensisijaisesti ongelmien ennaltaehkäisemiseen ja entistä varhaisempaan puuttumiseen ja tukeen. On hyvin tärkeää, että tuki tavoittaa lapset ja perheet riittävän ajoissa. Varhainen puuttuminen on hyväksi niin yhteiskunnan kuin yksilönkin kannalta.

Esimerkiksi lapselle tulee järjestää tarvittaessa sijaishuoltoa viivytyksettä tavalla, joka sopii hänelle parhaiten hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen. (Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun arvot ja periaatteet. 2007.)

Lastensuojelua ohjaaviin arvoihin ja periaatteisiin kuuluu myös osallisuus, jonka olemme valinneet opinnäytetyömme aiheeksi. Katsomme sen olevan hyvin tärkeä ja ajankohtainen teema. Seuraavassa kappaleessa käsittelemme osallisuutta laajemmin.

6 OSALLISUUS SIJAISHUOLLOSSA

Yleisesti osallisuudella tarkoitetaan yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuus vaatii yhteisöltä jäsentensä huomioimista, mutta myös jäseniltä aktiivisuutta. Ilman vuorovaikutteista toimintaa, ei osallisuutta voi syntyä. (Oranen 2008, 9.) Sosiologi Axel Honneth on kirjoittanut siitä kuinka ihminen muodostaa omaa minuuttaan ja minäkuvaansa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Ihmisen kasvun kannalta toisten ihmisten arvostus on keskeisessä asemassa. Honnethin mukaan ihmisten toimintaa leimaa halu tulla tunnustetuiksi ja tunnustetuiksi kykenevinä ja arvokkaina ihmisinä. Osallisuus on oikeutta omaan identiteettiin ja arvokkuuteen osana ympäröivää yhteisöä ja yhteiskuntaa. (ks. Gretschel & Kiilakoski 2007, 13.) Osallisuus on siis yksi perusedellytyksistä kasvuille ja kehitykselle (Oranen 2008, 7).

Lapsen osallisuus on yksi keskeisimmistä periaatteista lastensuojelussa (Saastamoinen 2008, 63). Osallisuus koostuu lapsen ja nuoren oikeudesta saada tietoa itseään koskevista asioista ja toimenpiteistä, sekä mahdollisuudesta ilmaista mielipiteensä ja vaikuttaa heitä koskeviin asioihin ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. (Lastensuojelun käsikirja: Lasten osallisuus. 2007.) Lapsi ja nuori on aina omassa lastensuojeluasiassa asianosainen iästään riippumatta. Eri lainsäädännöillä on vahvasti turvattu lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevissa asioissa.

Uuden lastensuojelulain (417/2007) ohella osallisuudesta säädetään mm. perustuslaissa, sosiaalihuollon asiakaslaissa, nuorisolaissa ja YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. (Saastamoinen 2008, 63.)

Osallisuus on arvo itsessään, eikä sitä pitäisi joutua erikseen perustelemaan. Oikeus osallistua itseään koskevien asioiden käsittelyyn on lapsen ihmisoikeus. Osallistuminen omien asioiden hoitamiseen antaa lapselle positiivisia kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja omien mielipiteiden ja ajatusten arvokkuudesta ja että asioihin voi ylipäättänsä vaikuttaa. Siksi omien asioiden hoitamiseen osallistuminen on lapselle voimaannuttava kokemus. Erityisesti lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla saattaa olla tunne, ettei heillä ole mahdollisuutta vaikuttaa oman elämänsä etenemiseen. Tällöin mahdollisuus vaikuttaa voi olla erittäin merkityksellinen. (Oranen 2008, 15-16.)

6.1 Osallisuuden osat

Lapsen mielipide on selvitettävä aiheuttamatta tarpeetonta haittaa lapselle, iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen iästä riippuen voidaan mielipiteen selvittämiseksi käyttää erilaisia menetelmiä. Pienten lasten osalta käytetään usein esimerkiksi päivähoiton lausuntoja ja selvityksiä, sekä havainnoidaan lapsen käytöstä. Kouluikäisten lasten kanssa käytetään pääsääntöisesti keskusteluja. Vaikeissa ja ristiriitaisissa tapauksissa on aiheellista käyttää kuva- tai äänitallenteita, jotta voidaan taata lapselle ja työntekijälle mahdollisimman hyvä oikeusturva. (Saastamoinen 2008, 65-66.)

Lapsen mielipide voidaan jättää myös selvittämättä. Tällöin tulee olla näyttöä siitä, että mielipiteen selvittämisellä on haittaa lapsen terveydelle ja kehitykselle tai mielipiteen selvittäminen koetaan tarpeettomaksi. Selvittämättä jättäminen voidaan tehdä kuitenkin vain poikkeuksellisesti. (Saastamoinen 2008, 66.)

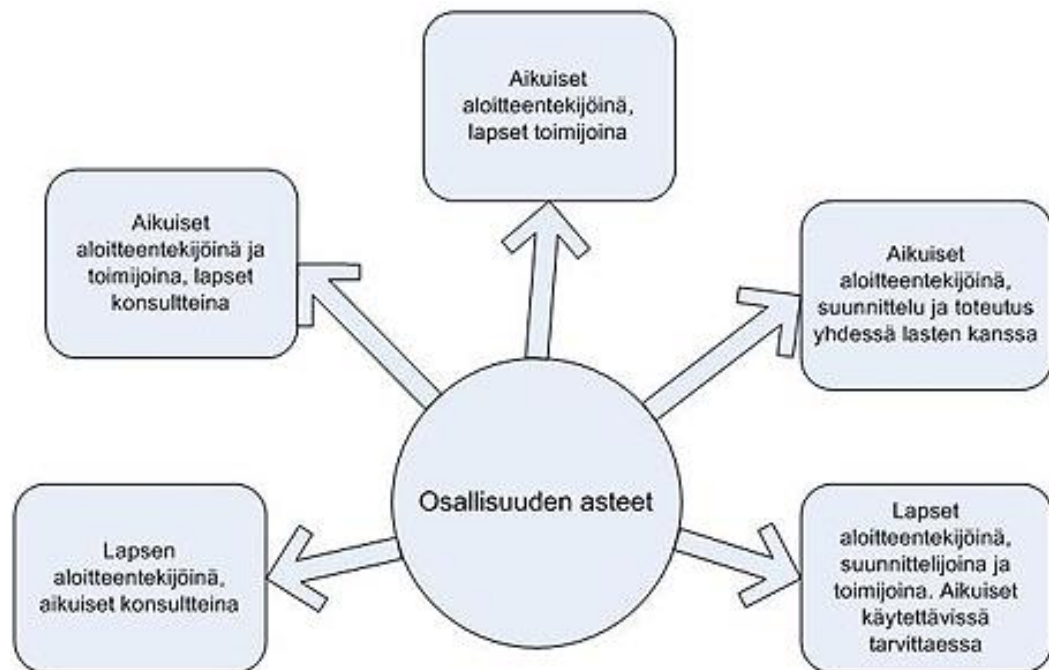
Lapsen kuuleminen ja mielipiteen selvittäminen ovat eri asioita. Lapsen mielipiteen selvittäminen on yleensä vapaamuotoista, kun taas kuuleminen on hyvin muotosidonnaista. Hallintolain 34§:n mukaan 12 vuotta täyttäneelle lapselle tulee

järjestää mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevassa lastensuojeluasiassa. Lapsen kuuleminenkin voidaan jättää tekemättä, mutta vain hyvin poikkeuksellisesti, sillä se on yksi merkittävimmistä oikeussuojan takeista. (Saastamoinen 2008, 67.)

12 vuotta täyttäneellä lapsella on oikeus käyttää itsenäistä puhevaltaa itseään koskevassa lastensuojeluasiassa. Puhevalta antaa lapselle oikeuden tehdä etuutta ja palvelua koskevan hakemuksen. Ennen päätöksentekoa lapsella on puhevallan mukaan oikeus tulla todisteellisesti kuulluksi. Tehdystä päätöksestä ja valitusmahdollisuudesta tulee antaa tieto lapselle. Lisäksi puhevalta antaa oikeuden itsenäiseen muutoksenhakuun viranomaisen tekemään päätökseen. (Saastamoinen 2008, 68-69)

Ensisijaisesti lapsen edunvalvojana toimii hänen huoltajansa, mutta jollei huoltaja pysty huolehtimaan lapsen edun toteutumisesta puolueettomasti, on lapsella oikeus saada itselleen ulkopuolinen edunvalvoja. Myös huoltajan terveydentilan tai mielenterveysongelmien vuoksi voi olla tarpeellista määrätä lapselle toinen edunvalvoja. Edunvalvojan tulee tarkastella asioita lapsen näkökulmasta sekä määrittää etu ja toimia sen mukaisesti, sillä hän käyttää lapsen puhevaltaa. Lapsen osallisuuden toteutuminen lapsen edun mukaisesti on edunvalvojan tehtävä. (Saastamoinen 2008, 70.)

6.2 Osallisuuden asteita

Kuvio 1. Osallisuuden asteita (Lastensuojelun käsikirja: Lasten osallisuus. 2007).

Osallisuus voi toteutua eri tavoilla aikuisten ja lasten yhteisessä toiminnassa (kuvio 1). Lapsen osallisuus on pienimmillään silloin, kun aikuinen on aloitteen tekijä ja toimija ja lapsi vain konsulttina. Kun aikuinen on aloitteentekijä ja suunnittelu ja toteutus tehdään yhdessä lasten kanssa, niin lapsen osallisuus on jo hieman laajempaa. Vielä paremmin lapset pääsevät osallisiksi, jos aikuiset toimivat aloitteentekijöinä ja lapset toimijoina. (Lastensuojelun käsikirja: Lasten osallisuus. 2007.)

Aikuisten ollessa käytettävissä vain tarvittaessa lasten osallistumisen aste on laajimmillaan. Tällaisessa tilanteessa lapset ovat aloitteentekijöitä, aikuiset konsultteina tai lapset ovat aloitteentekijöitä sekä suunnittelijoita ja toimijoita. Aikuiset olisivat lähettyvillä auttamassa tarpeen vaatiessa. (Lastensuojelun käsikirja: Lasten osallisuus. 2007.)

Tulee ottaa huomioon myös se, että lapsella on oikeus osallistumisen lisäksi olla osallistumatta ja kertomatta mielipiteitään. Kieltäytyminen voi olla yksi osallisuuden muodoista ja lapselle tulisi antaa mahdollisuus valita tämäkin vaihtoehto. (Lastensuojelun käsikirja: Lasten osallisuus. 2007.)

6.3 Ohjaajan rooli osallistamisessa

Aikuisella on suuri rooli lasten ja nuorten osallisuuden mahdollistajana (Oranen 2008, 10). Suurin osa lapsen asioista hoidetaan aikuisten kesken ja lapsi asianosaisenakin saattaa jäädä aikuisten jalkoihin. Aikuisen vastuulla on antaa lapselle mahdollisuus osallistua sekä saada mielipiteensä ja näkemyksensä kuuluviin. Lapselle tulee esittää asiat niin, esimerkiksi lastensuojeluasioissa, että hän pystyy käsittelemään ja ymmärtämään, miksi hänen ajatuksiaan ja näkemyksiään selvitetään. Aikuisen tulee arvioida ja huomioida lapsen käsityskyky, kun hän antaa tietoja lapselle, sekä antaa tarvittaessa tukea ja apua lapsen tunteiden ilmaisemiseksi. (Lastensuojelun käsikirja: Lasten osallisuus. 2007.)

Lasten osallistamiseksi tarvitaan aikuisia, jotka arvostavat, ehtivät kuuntelemaan ja ovat halukkaita keskustelemaan. Aikuiselta vaaditaan taitoa arkiseen vuorovai-
kutukseen. Aikuisen aika ja pysähtyminen ovat edellytys lapsilähtöiselle toiminnalle. On tärkeää, että aikuinen pystyy ymmärtämään lapsen huolia. Ohjaajan tulee jakaa valtaa ja vastuuta, koska osallisuus edellyttää, että lapsella tai nuorella on mahdollisuus toimia. (Gretschel & Kiilakoski 2007, 14, 23.)

Vapaus ja vastuu kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa. Ohjaajan tulee antaa lapselle tarpeeksi vapautta, huomioon ottaen tämän ikä- ja kypsyystason, jotta lapsi voi käytännössä harjoitella itsenäistä päätöksentekoa ja vastuunkantamista. (Oljista, riisuista vai tiilestä 2005, 16.) Ohjaajan tulee kuitenkin muistaa, ettei lapsen vastuulle voi osallistumisen nimissä kasata asioita, jotka kuuluvat aikuiselle. Lapsella on oikeus osallistua nimenomaan lapsena. (Gretschel & Kiilakoski 2007, 23.)

Sijaishuoltopaikassa lapsi voi harjoitella päätöksentekoa ja asioihinsa vaikuttamista useilla eri tavoilla. Näitä keinoja ovat muun muassa kasvatus- ja hoitoneuvotte-

lut ja yhteisökokoukset. Lisäksi viikkorahojen itsenäinen käyttö ja harrastuksiin päättäminen ovat hyviä keinoja harjaannuttaa vastuunottamista. Yhteisökokouksissa, joissa päätetään esimerkiksi yhteisistä tapahtumista ja yhdessä elämisen pelisäännöistä, lapsi tai nuori saa kokemuksia päätöksenteosta ja vastuusta. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 16-17.)

7 SIJAISHUOLLOSSA OLEVAN LAPSEN VERKOSTO

Lasten ja nuorten tärkeimpiä väyliä kokea osallisuutta tai osattomuutta ovat heille tärkeimmät sosiaaliset kentät. Näitä kenttiä ovat esimerkiksi perhe, ystäväpiiri, harrastukset, koulumaailma ja virtuaaliyhteisöt. Jokaisella kentällä lapsi ja nuori kokee erilaista osallisuutta, jota myös säädellään ja rajoitetaan sosiaalisesta kentästä riippuen. Lapset ja nuoret ovat keskeisiä asiantuntijoita koskien itseään ja elämänsäpiiriään. Lapsilla ja nuorilla on sellaista kokemuksellista tietoa, jota aikuisilla ei voi olla. Lisäksi heillä on perusteltuja mielipiteitä ja halu olla vaikuttamassa. (Gretschel & Kiilakoski 2007, 14-15, 17.)

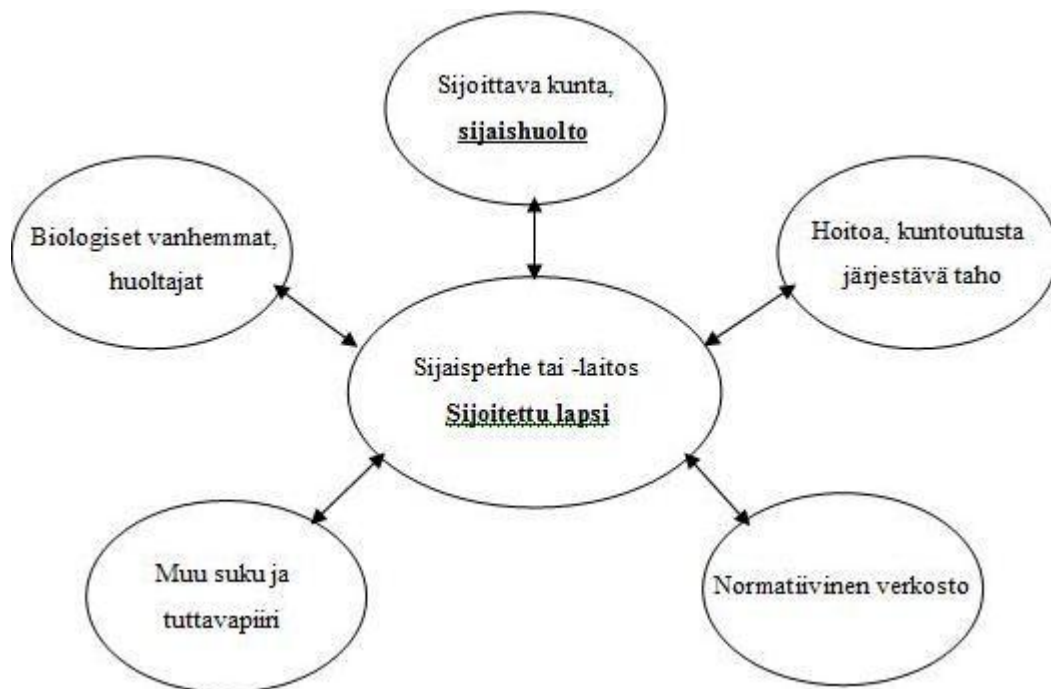
Sijaishuollon asiakkuus on monitahoinen asia, jota voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta. Lastensuojelun ensisijainen asiakas on lapsi, kun taas sijaishuollossa lapsi ja tämän vanhemmat ovat ensisijaisia asiakkaita. Sijoituksesta vastaavan sosiaalityöntekijän asiakkaiksi käsitetään lapsen ja perheen lisäksi sijaishuollosta vastaava taho, esimerkiksi lastensuojelulaitos. Sen sijaan sijaishuoltoa tarjoavan tahon asiakkaana ovat sijoitettu lapsi, tämän vanhemmat sekä muut läheiset, sijoitajakunnan sosiaalityöntekijä, sijaintikunnan sosiaali- ja koulutoimi henkilökuntiin sekä erityispalveluyksiköt. Lastensuojelutyössä tulee muistaa se tosiasia, ettei lapsi ole vain asiakas, vaan kyse on aina hänen koko elämästään. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 170.)

Asiakkuutta voidaan nimittää myös kumppanuudeksi eri tahojen välillä. Lapsen edun toteutumisesta kuitenkin vastaa aina sijoittava sosiaalityöntekijä, jonka tulee

varmistaa, että sijoituspaikka pystyy tarjoamaan lapselle tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen tarvittavat kasvuolosuhteet. Tästä syystä tiedottamisen ja yhteistyön on oltava tiivistä koko sijoitusprosessin ajan. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 40, 170.)

Lapsen tullessa sijoitetuksi kodin ulkopuolelle tämän yhteistyöverkosto laajenee. Ennen lapsen päätymistä lastensuojelun piiriin kuuluu tämän verkostoon tavallisesti perhe, koulu/ päivähoitoa järjestävä taho, muu suku ja tuttavapiiri sekä harrastustoiminnan kautta syntyneet tahot. Sijoituksen myötä mukaan tulevat sosiaalityöntekijä, sijoittava kunta, sijoituspaikka ja sen työntekijät sekä mahdolliset hoitoa ja kuntoutusta järjestävät tahot. Lastenpsykiatri Auli Laakso-Santavirran kuvio sijaishuollossa olevan lapsen kontekstista (kuvio 2) havainnollistaa kuinka moni eri taho voi olla yhteydessä sijoitettuun lapseen. (A. Laakso-Santavirta, seminaarimateriaali 25.11.2008.)

Kuvio 2. Sijaishuollossa olevan lapsen konteksti (A. Laakso-Santavirta, seminaarimateriaali 25.11.2008).

Verkostotyö on olennainen osa lastensuojelutyötä. Verkosto käsitteellä pyritään kuvaamaan monensuuntaisia yhteyksiä, joissa keskeisintä on kytkeytyneisyys.

(Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 214.) Verkostotyötä voi toteuttaa mikä tahansa taho, sillä se ei kuulu kenenkään varsinaisiin perustehtäviin. Palvelujärjestelmä joutuu miettimään työnjakoaan, kun asiakasperhe asioi monen eri tahon kanssa, jolloin muodostuu yhteisasiakkuutta. (Reijonen 2005, 82.)

Hyvän hoito- ja kasvatustilanteen suunnittelu vaatii onnistuakseen sijaishuolto-paikalta riittävää tietoa lapsesta ja tämän tilanteesta. Sijoitukseen johtaneet syyt, aikaisemmat avohuollon väliintulot, lääkärinlausunnot aikaisemmista hoito- tai tutkimusjaksoista, sekä sosiaalityöntekijän huoltosuunnitelmaan kirjaamat tavoitteet ovat tärkeitä ja huomioitavia asioita sijoitusta valmisteltaessa. Lisäksi tärkeitä tietoja ovat keskustelemalla ja jo valmiina olleista dokumenteista saatu tieto sijoitukseen liittyvistä odotuksista ja tavoitteista. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 40.)

Lähityö lapsen ja nuoren kanssa perustuu toimivaan ja luottamukselliseen kontaktiin, mikä on edellytys onnistuneelle hoito- ja kasvatustilanteelle. Lisäksi yhteydenpito lapsen lähiverkostoon ja siihen liittyvien tärkeiden suhteiden tiivis hoitaminen ja edistäminen sekä puuttuvien tai osittain katkenneiden suhteiden uudelleen luominen on yksi hoito- kasvatustilanteen haasteista. Aktiivinen yhteydenpito lapsen viranomaisverkostoon tulee taata, jotta työnjako ja vastuukysymykset selviävät ja viranomaisten ammatillinen osaaminen tulee käytetyksi mahdollisimman hyvin. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 40.)

Toiminnan suunnittelemiseksi ja selkiyttämiseksi voidaan työskentelyn pelisääntöjä hioa verkostopalaverissa perheen ja työntekijöiden kesken, joissa on tärkeää kuulla useaa eri näkökulmaa samaan aikaan. Asiakkaan asioita tulee käsitellä hänen ollessa paikalla. Täten asiakkaasta saadaan aktiivinen toimija omassa asiassaan. Onnistunut verkostopalaveri antaa asiakkaalle tunteen, että hän on tasavertaisessa asemassa työntekijöiden kanssa ja että hän saa äänensä kuuluviin ja hänen näkökulmaansa arvostetaan. (Reijonen 2005, 71, 84, 88.)

Jokaiselle sijaishuollossa olevalle lapselle laaditaan joko ennen sijoitusta tai heti sijoituksen alkuvaiheessa yksilöllinen hoito- ja kasvatustilanne. Se on hoito- ja kasvatustilanteen merkittävin dokumentti. Suunnitelmaan kirjataan sijoituksen

arvioitu kesto, hoidolle asetetut tavoitteet sekä keinot niiden tavoittamiseksi. Suunnitelmaa arvioidaan ja päivitetään tarvittavan usein, jotta sen sisältö vastaa lapsen elämäntilannetta ja tarpeita. Hoito- ja kasvatussuunnitelmaa ovat lapselle laatimassa sijaishuoltopaikan henkilökunta, lastensuojelun sosiaalityöntekijä sekä lapsen vanhemmat/ lähisukulaiset. Lapsi osallistuu itse häntä koskevan hoidon suunnitteluun ja päätöksentekoon ikätasonsa mukaisesti. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 39.)

Yhteistyön tärkein tavoite on saada kaikkien lapsen tilanteeseen osallisena olevien tahojen ääni kuuluviin, jotta saadaan tarpeeksi kattava näkemys lapsen tilanteesta sekä hoitoon ja kasvatukseen liittyvistä tarpeista. Kaikkien osapuolten on helpompi sitoutua hoitoprosessiin, mikäli päätöksistä saadaan mahdollisimman yksimielisiä. Yhteistyön on oltava avointa ja tiedonkulun laitoksen, sosiaalityöntekijän ja lapsen vanhempien välillä riittävän tehokasta, jotta sitoutuminen tehtyihin päätöksiin onnistuisi. (Oljista, risuista vai tiilestä 2005, 39-40.)

8 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSMENETELMÄT

”Tutkimuksella on aina jokin tarkoitus tai tehtävä. Tarkoitus ohjaa tutkimusstrategisia valintoja.” (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 128.)

8.1 Tutkimuksen tarkoitus

Tarkoituksenamme on tehdä empiirinen tutkimus, jonka lähestymistapa on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivisen tutkimuksen perustana on kuvata todellista elämää. Tutkimus on kokonaisvaltaista tiedonkeruuta. Tiedonkeruun välineenä käytetään hyvin usein ihmisiä ja tutkimuksen kohdejoukko valikoituu tarkoituksen mukaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan tapoja, joilla saadaan selvitettyä ihmisten mielipiteet ja näkökulmat asioista.

Tällöin aineistoa tulee tulkita ja käsitellä ainutlaatuisena tapauksena. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 152–155.)

Tutkimuksemme tarkoituksena on tuoda esiin laitoksiin sijoitettujen nuorten mielipiteitä ja kokemuksia. Opinnäytetyömme tuo esiin nuorten näkemyksiä ja kokemuksia omasta osallisuudestaan sijaishuoltolaitoksen arjessa ja itseään koskevissa asioissa kuten asiakassuunnitelmapalavereissa. Haastattelua varten tekemämme kysymykset pohjautuvat alan kirjallisuuteen ja aiempiin tutkimuksiin.

8.2 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtävänämme on selvittää lastensuojelulaitokseen sijoitettujen nuorten kokemuksia siitä kuinka paljon he kokevat saavansa osallistua itseään koskeviin asioihin. Kokevatko he sen riittäväksi ja millaista vaikuttaminen ja osallistuminen on. Toisena tutkimustehtävänämme on selvittää lapsen kokemuksia lapsen edun toteutumisesta. Tutkimustehtävät muokkaantuivat koko tutkimusprosessin ajan, säilyttäen kuitenkin päätendenssinsä.

8.3 Tutkimusmenetelmät

Laadulliselle aineistolle on tyypillistä se, että aineistonkeräystilannetta ei ole juurikaan rajoitettu tutkijan toimesta, vaan vastaajat saavat tuottaa aineiston itse. (Eskola & Suoranta 1996, 11). Itse käytimme aineistonkeruumenetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua. Teemahaastattelu etenee tiettyjen keskeisten teemojen varassa ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48).

Apunamme haastatteluissa käytimme kysymysrunkoa (Liite 1), joka oli kaikille sama, mutta johon haastateltavat saivat vastata omin sanoin. Haastattelujen aikana varmistimme, että kaikki etukäteen päätetyt teemat ja aihepiirit oli käsitelty haastateltavan kanssa, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelivat haastattelusta toiseen (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 11). Puolistrukturoidulle haastattelulle onkin ominaista, ettei käytetä valmiita vastausvaihtoehtoja (Aaltola & Valli 2007, 27).

8.4 Tutkimuksen kulku

Tutkimusaiheemme selkiytyttyä työstimme opinnäytetyömme teoriaosuuden, jonka pohjalta lähdimme suunnittelemaan tutkimuksen toteutusta. Olimme päätyneet tutkimaan nuorten mielipiteitä ja kokemuksia, joten olimme kahden vaiheilla, kumman aineistonkeruumenetelmän valitsisimme, kyselylomakkeet vai henkilökohtaiset haastattelut. Aluksi koimme, että anonyymit kyselylomakkeet toimisivat nuorten kannalta paremmin. Päädyimme kuitenkin toteuttamaan tiedonkeruun haastatteluina, sillä vakuutuimme siitä, että näin saisimme rikkaampia vastauksia ja kysymysten esittäminen ja tarkentaminen olisi helpompaa. Näin ollen väärinymmärtämisen mahdollisuus olisi pienempi.

Varmistuttuamme haastattelun sopivuudesta aineistonkeruumenetelmäksemme, päädyimme puolistrukturoituun teemahaastatteluun. Haastattelun teemat poimimme opinnäytetyömme teoriapohjasta. Aluksi ajatuksenamme oli toteuttaa haastattelut useammassa lastensuojelulaitoksessa, mutta tiukan aikataulumme johdosta päädyimme toteuttamaan haastattelut yhdessä paikassa. Haastateltavat nuoret saimme mukaan eräästä satakuntalaisesta lastensuojelulaitoksesta. Tavoitteenamme oli saada haastatteluja varten yhteensä 6-8 vapaaehtoista nuorta. Nuoret olivat odotettua innokkaammin valmiita haastateltaviksi ja alkuun saimmekin kymmenen vapaaehtoista. Jaoin haastattelut kolmelle päivälle, jotta nuoret saisivat itse valita sopivimman ajankohdan. Kolmantena haastattelupäivänä kaksi nuorta perui haastattelunsa, sillä heille oli tullut muuta ohjelmaa. Kaiken kaikkiaan haastattelimme siis kahdeksaa nuorta.

Itse haastattelut toteutimme lastensuojelulaitoksen omissa tiloissa. Haastattelut toteutettiin niin, että toinen oli haastattelijana ja toinen havainnoijana. Näin pyrimme selkiyttämään haastattelun rakennetta. Havainnoijan tehtäviin kuului tarkkailla haastattelun kulkua ja esittää täydentäviä kysymyksiä tarpeen tullen. Molemmat kokeilimme haastattelijana toimimista, mutta päädyimme kuitenkin siihen, että vain toinen meistä oli haastattelija ja toinen oli havainnoija. Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Litteroidut materiaalit jaoin teemoittain ja analysoimme teemoittelun pohjalta.

9 TUTKIMUSTULOSTEN ANALYSOINTI

9.1 Taustatiedot

Tutkimuksemme kannalta katsoimme tärkeäksi selvittää joitakin haastateltavien nuorten taustatietoja kuten ikä, sukupuoli, sijoituksen muoto ja kesto. Haastateltavistamme nuorista oli viisi tyttöä ja kolme poikaa. Yksi oli 15-vuotias ja loput 17-vuotiaita. Haastateltavista avohuollon tukitoimena oli sijoitettu kaksi, huostanotettuna viisi ja yksi ei ollut varma, mutta epäili olevansa huostanotettu. Lisäksi yksi nuorista mainitsi olleensa ensin avohuollon tukitoimena sijoitettu ja sitten huostanotettu. Yksi nuorista oli ollut sijoitettuna reilun vuoden, kolme oli ollut noin 1,5 vuotta, yksi oli ollut 2,5 vuotta, yksi 3 vuotta ja kaksi noin 5 vuotta.

Analysoidessamme haastattelujen tuloksia totesimme, ettei keräämillämme taustatiedoilla ollut juuri merkitystä nuorten kokemuksiin. Pohdimme onko sijoituksen muodolla eroa, eli oliko nuori huostanotettu vai avohuollon tukitoimena sijoitettu, ja mielestämme eroa ei ollut. Lisäksi sijoituksen kestolla, nuoren sukupuolella tai iällä ei ollut merkitystä siihen, miten nuori kokee oman etunsa toteutuvan tai hänen osallisuuden tunteeseensa.

9.2 Lastensuojeluasiakkuuden kulku lapsen kokemuksen mukaan

Kysyimme nuorilta, olivatko he saaneet tietoa oman lastensuojeluasiansa etenemisestä. Kolme nuorista koki, että he eivät olleet saaneet tietoa ja olisivat halunneet sitä saada. Viidelle oli annettu tietoa ja he kokivat sen riittäväksi. Tietoa on yleensä saanut sosiaalityöntekijältä, ohjaajilta tai huoltajilta suullisesti ja pidettyjen palaverien kautta. Moni koki, että kysymällä saa haluamansa tiedon.

”No kyl se aika tyhjentävästi tuli, et mä sain kysyy jos mua kiinnosti joku” (vastaaja H)

”No oli meillä palaverejakin joo, mutta mää kyl kävin siel sit iha niinku muutenki aika usein puhumasa ja sitä kautta. Jotku laput tuli, huostaanottosopimuksen tekeminen ja nämä tuli sit kirjallisena, mutta melkein suullisesti etukäteen tiesi kaikki.” (vastaaja G)

Kysyimme lisäksi niiltä nuorilta, jotka kokivat, etteivät olleet saaneet tietoa riittävästi, että millaista tietoa he olisivat halunneet saada. Yksi ei edes halunnut saada tietoa, toinen olisi toivonut, että häntä olisi varoitettu etukäteen. Kolmas olisi toivonut lisää tietoa koko asiasta.

”...se tuli aika yllärin et joo sää muutat nyt pois kotoo ja noi pitää sust huolen ja myös huoltaa.-- et oikeestaan vähän kaikest mä oisin halunnu tietoo enemmän, et mitä se niinku tarkoittaa ja sillee.-- tyylilläffoista joskus kuullu, et joku on lastenkodissa, ni en mää ees tienny mitä se tarkoittaa”(vastaaja D)

Tiedonsaannin suhteen kävi siis ilmi, että mitä aktiivisempi nuori itse on ottamaan selvää omista asioistaan, sitä paremmin hän tietoa saa. Mutta se ei yksinään riitä, vaan myös aikuisten tulee olla valmiita jakamaan tietoja nuorten kanssa.

Jokaiselta nuorelta oli ainakin jossain vaiheessa kysytty mielipidettä sijoituksesta ja lastensuojeluasiakkuudesta. Yksi koki sijoitukseen liittyvät asiat hyvin negatiivisesti ja ettei mielipidettä oltaisi kysytty. Mutta tarkennetuista kysymyksistä kävi ilmi, että nuori oli saanut ilmaista mielipiteensä ja se oli huomioitukin. Suurin osa nuorista oli sitä mieltä, että mielipidettä oli kysytty, mutta sillä ei ole ollut merkitystä.

”Sillonku mä tänne tulín, ni mä ite sanoin et mä haluun tul. Sillo ne kysy, mut ei ne sen jälkeen o kysyny”(vastaaja F)

”No siis oon mä päässy, mut se on sit taas eri asia onks niit kuunneltu.” (vastaaja B)

Sijaishuoltopaikan valintaan oli saanut vaikuttaa kolme nuorta ja yksi luotti valinnan täysin sosiaalityöntekijänsä käsiin. Loput nuorista eivät olleet päässeet valitsemaan sijaishuoltopaikkaansa. Näistä nuorista osalle oli sanottu, että on jokin toinenkin vaihtoehto, mutta he eivät olleet saaneet paikkaa vaihtoehdosta huolimatta valita. Lopuille oli vain ilmoitettu, että heidän sijoitetaan tiettyyn paikkaan.

”No sillee et me käytiin niinku aika mones eri paikassa, et me käytiin aika mones eri paikkakunnassaki. Ja totani sit me tultiin tänne ja päätettiin äitin kans yhdes et tää on tämmönen hyvä paikka.” (vastaaja C)

”...mul vaan sanottiin, et nää on kaks vaihtoehtoo, et sä saat itte päättää kumman mää otan ja sit ne suositteli tätä paikkaa.” (vastaaja A)

Asiakassuunnitelman tekemiseen olivat kaikki saaneet osallistua ainakin jossain määrin. Yksi nuorista mainitsi sosiaalityöntekijöiden kysyneen mielipidettä, mutta koki, ettei mielipiteellä ollut mitään merkitystä. Neljä nuorista olisi halunnut vaikuttaa suunnitelman sisältöön enemmän. Lähinnä muutoksia olisi tehty sijoituspaikan, sijoituksen keston ja tavoitteiden suhteen.

”Tai sillee tuntuu et ne kysyy sen takii, et niitten on pakko kysyy se, mut ei ne mittää merkannu mun vastaust.” (vastaaja D)

”Olen tietty. Kaikki on puhuttu niinku. Iha hyvin yhteisymmärrykseen päässy kaikkie kanssa, sekä sijaishuoltopaikan puolelta, että kotopuolelta tai tällai näi, et ei oo mitään ollu niinku ongelmia.” (vastaaja G)

Lastensuojelulaissa (417/2007) edellytetään, että lapsen ja nuoren mielipide selvitetään. Haastatteluista kävi ilmi, että vaikka näin on tehty, niin nuorten tunne osallisuudesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa omassa asiassa on jäänyt heikoksi. Tätä nuoret perustelivat sillä, ettei mielipide ole juurikaan vaikuttanut asioihin.

9.3 Osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet sijaishuoltopaikan arjessa

Kysyttäessä nuorilta, miten he kokivat voivansa vaikuttaa arkeen sijaishuoltolaitoksessa, niin kuusi oli sitä mieltä, että voivat jonkin verran vaikuttaa. Nuorten mielestä yleensä vaikutusmahdollisuudet riippuivat ohjaajista, omasta käytöksestä ja yhteisöpalavereista.

Ohjaajat vaikuttivat nuorten mielestä todella paljon siihen, miten nuoret kokivat saavansa vaikuttaa omaan arkeensa. Yhden nuoren mielestä ohjaajien oma käytös ja mieliala vaikuttivat nuoren omiin tunteisiin. Eli jos ohjaajaa ei kiinnosta, niin ei nuortakaan kiinnosta.

Yhteisöpalaverien kautta melkein jokainen tunsi saavansa äänensä kuuluviin. Toisin melkein kaikkien mielestä nuorten ehdotukset eivät menneet juuri koskaan läpi. Toisinaan nuorille perusteltiin päätöksiä ja toisinaan ei. Muutamien nuorten vastauksissa korostui myös oma käytös. Nuoret olivat sitä mieltä, että hyvin käyttäytyessään vältti seuraamukset, jotka puolestaan rajoittivat nuorten arkea.

”Joo siis aina niinku puhumalla. Et yleensä se jos mä jostain asiasta ilmasen esimerkiksi liittyen johonkin et mä pääsisin niinku enemmän käymään kotona tai jotain tämmöstä, niin yleensä mää perustelen asian. Ja jos tulee kieltävä vastaus, niin mää oon saanu ihan perusteet siihen et minkä takia ei ja oon niinku ymmärtäny ihan täysin. Et kyl ne on ollu kaikki ihan asiallisia.” (vastaaja G)

”No kyl mää ja muut nuoret. Kyl me aika paljon ehdotellaan tääl uusii asioit ja et mitä vois ja tälle. Ni sit kaikki sanoo vaan et siirretään kuukauspalaveriin, et puhutaan siellä ja sit ain kuukauspalaverin jälkeen, ku ne on puhunu niist asioist ni sit sielt tulee liuta et ei käy ei käy ei käy, mikään ei koskaan käy.” (vastaaja D)

”No siis itte sitä aika lail omalla käytöksellä voi vaikuttaa kaikkeen, et mitä saa ja et niinku se menee paremmin jos käyttäydyt nätisti ja

tällai näin, mut sä voit myös halutessas sitte heikontaa sun olemistas ja mahdollisuuksias mihinkä suuntaan.” (vastaaja H)

Vaikka osa nuorista koki, etteivät he itse pystyneet arkeen juurikaan vaikuttamaan, niin osa nuorista oli ymmärtänyt yhteyden oman käyttäytymisensä ja vaikutusmahdollisuuksiensa välillä. Nuoren omasta käyttäytymisestä riippuu, miten paljon ohjaaja voi antaa mahdollisuuksia vaikuttaa arjen kulkuun.

Asioita, joihin nuoret haluaisivat päästä eniten vaikuttamaan arjessa, olivat päivärytmi, ulkoilut ja kotiintuloajat.

”No siis ylipäätänsä koko tää tääl lastenkodis elämine, ni sitä vois hiuka parantaa joiltakin osin tai jotai. En mää tie kaikki tämmöset nukkumaanmenoajat ja tämmöset esimerkiks.” (vastaaja B)

”No yks mikä on, mut siihen kyl haluaa aika moni, et sais viikonloppusin niinni noi ulkoilut pitempään. Niit on haettu, ku on ns. kotiintuloaika aina ollu kaheksalta, niin kesäsin se on yheksältä yli kuustoistavuotiailla. Niin sitä me ollaan nyt, koitettu pitemmän aikaa jo hakee, et saatais se normaaleihinki viikonloppuihin, et sais yheksään asti olla tuol.” (vastaaja H)

Halusimme myös tietää tuetaanko nuoria ylläpitämään, luomaan ja uudelleen rakentamaan läheisiä ihmissuhteitaan ja millä keinoin. Kolme nuorista ei kokenut tarvitsevansa erityistä tukea ihmissuhteiden ylläpitoon, mutta tukea oli kyllä tarjottu. Parilla nuorella oli joitakin yhteydenpitoja rajoitettu, minkä he kokivat negatiivisena asiana, annetuista perusteluista huolimatta. Kuitenkin suurin osa nuorista oli saanut tukea sitä tarvitessaan. Yleisimmin suhteita pyrittiin ylläpitämään ja luomaan puhelinsoitoilla, lomilla ja internetin avulla.

”...et kyl täält näin aika paljo yritetään sitä saada, et mä pystysin olemaan niinku molempien luona ja tykkäisin mennä sinne, eikä ois mitään riitoja. Se on sillee välil, no omaohjaajat varsinki on tulee

oikeen kysymään, et ootko soittanu äitille ja haluatko soittaa ja tälle. Ja sitte niinku kyselee muutenki et mitä äitille kuuluu ja mitä isälle kuuluu.” (vastaaja H)

”No oikeestaan mul on jonkinverran tarjottu joo tukee, mut oikeestaan mää en oo hyväksynyt sitä. Et mää oon niinku sanonu et mä haluan itte hoitaa asiat ihan niinku. Oma käteisesti oon kaikki järjestänyt, enkä mää oo siihen pyytänyt mitään erillistä.” (vastaaja G)

Kysyimme nuorilta kuinka paljon he kokevat saavansa tukea ja kannustusta tekemisissään. Vain yhtä lukuun ottamatta kaikki olivat saaneet omasta mielestään riittävää tukea ja kannustusta osakseen. Muutama vastaajista kertoi myös tuen ja kannustuksen saamisen olevan ohjaajakohtaista. Haastatteluista ilmeni, ettei avun pyytäminen ole aina nuorelle helppoa. Olisikin tärkeää, että ohjaaja kykenisi ais-timaan nuoren avuntarpeen ja tarjoamaan apuaan.

”No mul on vaiks semmone esimerkki, et mä aloitin uuden harrastuksen ni siitäki yks nimeltä mainitsematon ohjaaja sano et kuinkakoha kaua toiki harrastus kestää, et varmaan lopetat sen samantie ja kaikkee ni ei se oo mun mielest yhtään kannustavaa.” (vastaaja D)

”Saan mää toi niissä et sit ku mää meen pyytään, mut mää oon aika heikko pyytään tota tukee, et yleensä mä yritän aina itte selvittää kaiken. -- Tää on taas niin ohjaajasta kiinni, että jotkut ohjaajat niinku tulee silleen kysymään oikein, että tarvitko jotain ja jotkut on vaan silleen, ettei ottais ees kuuleviin korviis vaik hakkaisit päätäs seinään ja huutasit et mä tarviin apuu.”(vastaaja H)

Haastattelujen yhtenä teemana oli itsenäistymiseen tukeminen. Reilu enemmistö haastateltavista oli saanut siihen jonkinasteista tukea. Puolet heistä olisi kuitenkin kaivannut lisää tukea itsenäistymiseen. Pari nuorista ei kokenut saaneensa lainkaan tukea, vaikka olisivat sitä kaivanneetkin. Asioita, joita nuoret listasivat itsenäistymistä tukeviksi, olivat keittiövuorot, ruoanlaitto, raha-asiat, paperi- ja pankkiasiat sekä kodin kunnostustyöt.

”Kyl mul paljo ohjeita on annettu, mut kyl tääl mun mielest pitäis enemmän niinku tehdä jotain, kokata tai jotain semmosta. Se kumminki auttais sit ku muuttaa omaan kotiin. Sithän se tavallaan alkaa, niinku se et täytyy ittekki osata jotain.”(vastaaja A)

”No välil sillee ollaan käyty asioit mitä tulee semmoses itsenäisessä elämässä, että sit ku mä muutan omaan kotiin. Ni sitten autetaan vähän semmosta et käydään läpi ja sit niinku jutellaan niist et millie sit pärjää omas kodis.” (vastaaja C)

”No mä oon ollu oikeestaan siitä asti ku mut on huostaanotettu niin sitä mieltä, et mä en oikeestaan itte saa tehdä mitään, et kaikki tehdään niinku mun puolesta. Mulle tulee jotenkin niin uusavuton olo, koska mä oon kotona sitte taas tottunu siihen, et mä hoidan kaiken itte, et kaikki siivoomiset , tiskaamiset ynnä muut. Mut on pistetty kotitöihin ihan nuoresta lähtien, niin sikku mut huostaan otettiin, ni mä olin iha tumput suorina ku emmää voinu tehdä mitää, joko mun ei annettu tai sit ei ollu mahdollisuutta.” (vastaaja H)

Haastatellessamme nuoria itsenäistymiseen tukevista asioista, nuoret nostivat esille keittiövuorot melkein ainoana asiana. Yleisesti saimme haastatteluista sellaisen käsityksen, että kaikki nuoret eivät käsittäneet jokaista arjen askareita itsenäistymiseen liittyvänä ja sitä tukevana toimena. Esimerkiksi kulujen seurantaa ja itsestä pyykinpesua nuoret eivät sisäistäneet itsenäistymiseen kuuluviksi.

Toinen haastatteluista esille noussut ikävämpi asia on se, että nuoret eivät pääse tekemään riittävän paljon arjen pyörittämiseen tarvittavia asioita. Ohjaajat tekevät liian monesti itse asioita edes ajattelemta sitä mahdollisuutta, että nuorikin voisi asian tehdä. Nuoret kertoivat tämän aiheuttavan tunteen, etteivät pärjää omillaan, kun niin monet asiat pitää silloin uutena opetella.

Pyysimme nuoria pohtimaan heidän kokemustaan vapaudesta ja vastuusta. Kaikki nuoret tunsivat saaneensa vapautta joissakin asioissa. Asioita, joissa nuoret

kokivat, että ovat saaneet vapautta ja vastuuta ovat ulkoilut, harrastukset, raha-asiat, tapaamiset, vaatetus sekä koulunkäynti.

Kysyttäessä onko vastuuta ja vapautta ollut riittävästi, jakaantuivat nuorten mielipiteet. Puolet oli saanut riittävästi, eikä toivonut siis lisää. Puolet, jotka olisivat toivoneet enemmän, kaipasivat vastuuta ja vapautta seuraavissa asioissa: ulkoilu, rahankäyttö ja kotiintuloajat. Lisäksi yksi nuori toivoi vastuuta erilaisten korjaustöiden tekemisessä. Kaikki nuoret kokivat vastuun ja vapauden olevan hyvässä suhteessa keskenään eli kukaan ei kokenut, että hänen harteilleen olisi laskettu liikaa vastuuta.

”Omast mielestäni aika paljo verrattuna noin niinku muihin -- mut seki johtuu aika paljo siitä, et on kakstoista nuorta ni jokane o erilainen, ketää ei oo samanlainen. Jotkut tarvii enemmän rajotusta ja jotku vähemmän, et jotkut pärjää paremmin itsenäisesti, jotkut sit taas ei vielä kykene olemaan yksinäisesti, et ohjataan enemmän niit toimintaan.” (vastaaja G)

Halusimme myös tietää millaista palvelua nuoret ovat kokeneet saavansa lastensuojeluasiakkuuden aikana. Puolet nuorista oli tyytyväisiä saamaansa palveluun, kolme nuorista olisi toivonut parempaa palvelua ja yksi nuorista sanoi aluksi saaneensa huonompaa palvelua, mutta nyt ihan hyvää. Nuoret olisivat toivoneet saavansa enemmän vaihtoehtoja sijoituksen suhteen ja että nuoren tunteet ja mielipiteet olisi huomioitu paremmin.

”No se et mun mielipiteet ois otettu enemmän huomioon ja sit niit ois myös toteutettu hiuka enemmän.” (vastaaja E)

”Ei niinku oikeestaan mitään paha loppujenlopuks, ku mieltii. Et oikeestaan pelkkää hyvää ja saanu niinku oikeeta ohjausta monien asioiden suhteen. Työntekijät on aika paljon niinku auttanu siinä, et näkee todellisuudes sen et mikä on oikein mikä on väärin. -- ja siis niinku mä oon saanu ihan hyvää apua sosiaalitoimelta, mut seki että

mulla oli omat ongelmani, niinku et se et yks sosiaalityöntekijä ei välttämättä pystyny tekemään niin paljon sen eteen.” (vastaaja G)

Itsensä osalliseksi omassa asiassaan tunsi puolet nuorista. Osallisuuden tunteeseen vaikuttavia asioita nuorten mielestä oli se, kuinka heidän mielipiteitään oli huomioitu. Eli kuinka paljon he olivat saaneet vaikuttaa omiin asioihinsa, sekä kuinka paljon heille oli annettu tietoa lastensuojeluasiakkuudesta ja olivatko he saaneet lukea itseään koskevia papereita. Yli puolet nuorista oli saanut lukea itseään koskevia asiakirjoja. Kysyimme lisäksi kokivatko nuoret saavansa samaa tietoa huoltajiensa kanssa. Kaksi nuorista koki, että heille annettiin enemmän tietoa asioista kuin huoltajilleen. Kahden mielestä heille annettiin erilaista tietoa ja jotain jätettiin kokonaan kertomatta. Kolme tunsi saaneensa samaa tietoa kuin huoltajat ja yksi koki, että vanhemmille asioita kaunisteltiin.

”No must tuntuu, et äitille annetaan niinku vastauksia sinnepäin, mut ei kumminkaa niit kaikkee. Must tuntuu, et mä saan enemmän tietoo. Varmaan johtuu siitä, et mä oon asiakas niin sanoakseni.” (vastaaja A)

”No en todellaka. Siis mä oon just niinku se heittopussi siel asupalavereissa.” (vastaaja H)

”Ei et se on niinku just, et oikeestaan täällä opastetaan ja neuvotaan, mutta loppupeleissä se nuori vaan niinku saa oikeestaan itte tehdä asiat. Et niinku työntekijät vaan näyttää sen oikean ratkasun, mut --itte loppukäteen päätät et haluiks sä mennä sitä tietä vai jatkaa jotain toista.” (vastaaja G)

Kaikki nuoret kokivat, että heihin on suhtauduttu kaiken kaikkiaan ihan hyvin. Toiset kokivat silti, ettei heitä huomioitu ikätasonsa mukaisesti. Yksi koki myös, että negatiivisia asioita liioiteltiin, sekä yksi mainitsi erikseen vielä, että häntä voisi kuunnella vähän enemmän.

” No välil se menee sillee niinku. Joutuu toitottaan niille, et hei sori mä en oo enää kymmenen ja sit on välillä taas semmonen olo, et en mää oo niin hirvee kriminaali, ku minä te mua pidätte.” (vastaaja H)

” No ei oikeastaan. Et mä oisin ehkä halunnu, et tääl kohdeltais niinku mua, ku mä oon 17 ja tääl nuorin on 13, ni mun mielest meiän säännöt ei oikeestaan poikkee toisistaan mitenkää.” (vastaaja D)

Oma sosiaalityöntekijä vaikutti suuresti nuoren tuntemuksiin saamastaan palvelusta ja osallisuuden tunteesta. Yksi nuori kertoi luottavansa sosiaalityöntekijäänsä, koska he tuntevat toisensa pidemmältä ajalta. Vastaavasti toinen nuori kertoi sosiaalityöntekijänsä vaihtuneen niin usein, että hänen oli vaikea luottaa enää sosiaalityöntekijöihinsä.

9.4 Lapsen etu ja tulevaisuus

Kolme nuorista oli sitä mieltä, että sijoitus oli ollut heidän etunsa mukaista. Kolme nuorista koki sijoitusmuodon olevan täysin väärä. Kahden mielestä sijoitus ei ollut ollenkaan heidän etunsa mukaista.

”Mun mielest laitos ei oo ikinä nuorel mikää ratkasu.” (vastaaja A)

”Mul o molemmat porukat on oikeestaa sitä mieltä ja mä olen itte sitä mieltä, että että sen jälkeen, ku mut o huostaaotettu, nii mul o menny asiat vaan niinku huonompaa suuntaa.” (vastaaja H)

” ...mun lähti täälä koulu sujumaan hyvin ja niinku tätä kautta mä oon saanu niinku paljo enemmä avoimia mahdollisuuksia jatkaa eteenpäin.” (vastaaja G)

Kysyimme nuorilta, millainen heidän elämänsä olisi ilman sijoitusta. Pari nuorta koki, että elämä ilman sijoitusta menisi paremmin tai samalla tavalla kuin nyt ja viiden mielestä elämä menisi aika huonosti. Yksi nuorista ei ollut ajatellut koko asiaa. Tulevaisuuttaan miettiessään kuusi nuorista koki, että tulevaisuus näyttää nyt ihan hyvältä.

”No todennäköisesti mul menis todella huonosti. Voi ol et määhän oikeesti asuisin kadul, koska kotonakaan määhän en asuis.” (vastaaja A)

”...niin mullo semmonen mielikuva päässä, et mä asusin täl hetkel asuntolas, kävisin kouluu ja asiat ois muute iha reilas.” (vastaaja H)

” Ei mulla ois välttämättä mitään tulevaisuutta. Et en määhän ois pääs- sy tähän tilanteeseen ollenka, et mä rupeisin miettimään jatko- opintoja ja ylipäätääns sitä muuttamista omilleen. En määhän varmaan ois päässy siihe vaiheeseen viel pitkään aikaan.” (vastaaja G)

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Haastattelujen tuotos oli erittäin antoisaa analysoitavaa. Nuoret yllättivät syvällisellä pohdinnallaan ja avoimella asenteellaan meidät erittäin positiivisesti. Keskeisin haastattelujen sisältö on helpompi hahmottaa nyt hieman myöhemmin, kun analysointi on valmis. Haluamme analysoinnin lisäksi korostaa muutamaa asiaa, jotka meille jäi haastatteluista päällimmäisenä mieleen.

Ensimmäinen asia, jonka haluamme mainita, on sosiaalityöntekijän vaikutus osallisuuteen. Nuorten vastauksissa sosiaalityöntekijän merkitys osallisuuden tuntee- seen ja vaikutusmahdollisuuksien sallijana oli suurempi kuin varsinaisen sijais- huoltopaikan merkitys. Kaikki nuoret asuivat samassa sijaishuoltopaikassa, mutta kokemukset osallisuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista poikkesivat toisistaan

todella paljon. Sijaishuoltopaikassa nuoret kokivat voivansa vaikuttaa pienempiin asioihin kuin sosiaalityöntekijän tapaamisissa. Sosiaalityöntekijän avulla nuori saattoi kokea vaikuttavansa koko elämäänsä, kun taas sijaishuoltolaitoksessa lähinnä arkeen.

Toinen esille nouseva asia oli perusteluiden tärkeys. Kysyimme nuorilta, että kokivatko he vaikuttaneensa omiin asioihinsa ja oliko heidän mielipiteillään ollut merkitystä. Tähän yksi nuorista vastasi, että kieltävä vastaus on helpompi hyväksyä ja ymmärtää, kun asiat perustellaan kunnolla. Tällöin myös osallisuuden tunne ja asioihin vaikuttamisen kokemus säilyvät.

Aloimme jatkossa kysyä nuorilta perustelujen merkityksestä ja olivatko he yleensäkin saaneet perusteluja asioihinsa, ellei nuori itse asiaa maininnut. Kaikki nuoret, joilta asiaa kysyimme, kokivat perustelut tärkeiksi. Ellei minkäänlaisia perusteluja annettu, niin nuori koki, ettei mielipiteellä ollut mitään merkitystä eikä hän näin ollen kokenut saavansa vaikuttaa asioihinsa.

Ohjaajien merkitystä nuoret korostivat useamman kysymyksen kohdalla. Nuoret kokivat, että on paljon ohjaajasta kiinni, kuinka paljon he kokevat saavansa osallistua ja vaikuttaa omiin asioihinsa sijaishuoltopaikan arjessa. Kannustuksen ja tuen määrä, vastuun ja vapauden suhde, sekä perustelujen saanti oli usein ohjaaja-kohtaista. Teoriaosuudessa olemme kirjoittaneet siitä, mikä ohjaajan merkitys on nuoren osallistamisessa. Tulee muistaa, että aikuisen vastuulla, varsinkin sijaishuoltolaitoksessa, on mahdollistaa nuoren osallistuminen sekä mielipiteiden ja näkemysten ilmaiseminen. Suurin osa nuorten asioista hoidetaan kuitenkin aikuisten kesken ja tällöin nuori saattaa jäädä paitsioon asianosaisuudestaan huolimattakin. Nuoren osallisuus edellyttää, että hän saa riittävästi valtaa ja vastuuta, jota taas ohjaajan tulisi nuorelle antaa. Sijaishuoltopaikassa nuorelle pitäisi tarjota mahdollisuus harjoitella muun muassa päätöksentekoa.

Ohjaajan on tärkeää muistaa arvostava vuorovaikutus nuoren kanssa ja hyväksyä nuori sellaisena kuin hän on. Ohjaajan tulisi uskoa nuoreen ja kannustaa häntä. Näin voidaan auttaa nuorta näkemään itsessään lahjakkuutta ja kykyjä. Kun nuori

saa kannustusta ja rohkaisua ja näkee, että ohjaajatkin uskovat hänen kykyihinsä, hänen on helpompi uskoa itseensä ja tulevaisuuteensa.

Neljäs päällimmäiseksi jääneistä asioista oli se, että monet nuoret kyllä kokivat itse sijoituksen olevan oman etunsa mukaista, mutta sijoitusta lastensuojelulaitokseen monikaan ei kokenut hyvänä asiana. Laitokseen koettiin jouduttavan, kun taas sijaisperheeseen oltaisi päästy. Nuorten mielestä perheeseen sijoitus ei olisi ollut yhtä rajoitettua ja valvottua. Nuorten kokemuksen mukaan laitoksessa kodinhoitoonkaan ei pystynyt osallistumaan samoissa määrin kuin perheessä olisi voinut, esimerkiksi korjaustyöt ja ruoanlaitto. Sen takia monia nuoria arvelutti itsenäistyminen ja kuinka hyvin he tulisivat pärjäämään omillaan itseksensä.

11 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN ARVIOINTIA JA POHDINTAA

11.1 Aiheen valinta

Aiheen valinta osoittautui paljon vaikeammaksi mitä olimme kuvitelleet. Monen mutkan kautta päädyimme tutkimaan sijaishuollon laatua ja olimme kiinnostuneita varsinkin lasten ja nuorten näkökulmasta. Osallisuus oli yksi osa laatukriteereistä ja huomasimme sen olevan erittäin ajankohtainen, kiinnostava ja tärkeä aihe, jonka päätimme nostaa koko opinnäytetyömme pääteemaksi. Tehty tutkimussuunnitelma muokkaantui koko opinnäytetyöprosessimme aikana useaan otteeseen.

Teimme mielestämme onnistuneen ratkaisun valitessamme osallisuuden opinnäytetyömme teemaksi. Kiinnostus aihetta kohtaan on vain lisääntynyt sitä mukaa, mitä pidemmälle olemme opinnäytetyössämme päässeet. Lasten ja nuorten osallisuus on myös noussut polttavaksi puheenaiheeksi yhteiskunnallisella tasolla.

11.2 Teoriapohja ja tutkimuskysymykset

Teoriapohjan kirjoittaminen oli työläs ja aikaa vievä prosessi. Aiheen rajaaminen oli alkuun yksi isoimmista ongelmistamme. Vaikeaa oli löytää myös oikeat asiat, jotka aiheemme kannalta olivat olennaisia. Osallisuudesta on saatavilla aika niukasti kirjallisuutta. Sen lisäksi löysimme muutamia aiempia tutkimuksia lasten ja nuorten osallisuudesta, mutta tutkimuksien näkökulmat eivät vastanneet omaamme. Aiemmat tutkimukset oli tehty joko yhteiskunnallista vaikuttamista ja osallisuutta käsitellen tai työntekijöiden näkökulmasta. Meidän tarkoituksenamme oli kuitenkin tarkastella lasten ja nuorten kokemaa osallisuutta sijaishuollossa.

Osallisuuden ohella lapsen oikeuksien ja edun toteutuminen nousivat merkittäviksi teemoiksi. Koimme, että osallisuus, lapsen oikeudet ja etu ovat sidoksissa toisiinsa ja päätimme huomioida myös tämän tutkimuskysymyksiä asetellessamme. Mielestämme löysimme hyvät tutkimuskysymykset, joihin haimme haastattelujen avulla vastauksia.

11.3 Haastattelut

Alkuun meillä oli suuria epäluuloja haastattelun toimivuuteen aineistonkeruun menetelmänä. Emme uskoneet, että nuoret osaisivat niin hyvin kuvailla kokemuksiaan ja perustella vastauksiaan. Saati sitten, että osallistuisivat koko haastatteluun. Haastattelu aineistonkeruun menetelmänä osoittautui kuitenkin juuri oikeaksi valinnaksi. Haastattelun avulla saimme monipuolisia vastauksia ja kattavan kuvan nuorten kokemuksista. Olimme positiivisesti yllättyneitä saamastamme materiaalista.

Painotimme ennen haastatteluja nuorille, että haastattelut ovat täysin luottamuksellisia ja kukaan ulkopuolinen ei koskaan saisi tietää mitä he ovat vastanneet, tai voisi tunnistaa heidän henkilöllisyyttään. Vakuutimme, että haastattelumateriaali tultaisiin hävittämään opinnäytetyömme valmistuttua. Kerroimme haluavamme tietää nuorten omia mielipiteitä ja kokemuksia ja vain he osaisivat niitä kertoa.

Paikkaa valitessamme otimme huomioon nuorten näkökulman ja päädyimme toteuttamaan haastattelut lastensuojelulaitoksen omissa tiloissa. Näin nuorten oli mahdollisimman vaivatonta saapua haastateltaviksi ja kynnys osallistua oli matalampi. Paikan tuttuudella pyrimme saavuttamaan myös mahdollisimman turvallisen ilmapiirin haastatteluille. Lisäksi annoimme nuorille mahdollisuuden valita istumapaikkansa itse sekä pohdimme myös omaa asettumistamme. Näin pyrimme poistamaan kuulusteltavaksi tulemisen tunteen.

Toisena haastattelupäivänä kuitenkin ilmeni, että valitsemamme haastattelupaikka ei ollut tietoturvallisesti parhain mahdollinen, joten jouduimme miettimään uuden paikan lastensuojelulaitoksesta. Uusi paikka toimi vanhaa paikkaa huomattavasti paremmin, sillä nuoret olivat vapautuneempia. Huone oli sisustukseltaan paljon mukavampi kuin edellinen tila ja loi rennomman tunnelman haastattelulle, joka näkyi nuorten olemuksesta. Ensimmäiset haastattelut olivat selvästi jännittyneemmän oloisia kuin toisessa tilassa toteutetut. Koimme, ettei nuorilla ollut mitään syytä peitellä oikeita mielipiteitään, sillä opinnäytetyömme ei ollut heidän sijaishuoltopaikkansa tai sosiaalityöntekijöiden tilaustyö, vaan ihan meidän oma. Nuoret kertoivat avoimesti ja rehellisen oloisesti omista kokemuksistaan ja tunteuksistaan.

Koimme, että nuoresta iästämme oli hyötyä haastatteluissa. Nuorten oli mielestämme helpompi puhua asioista meille nyt, kuin jos olisimme olleet vanhempia. Meidän oli helppo löytää yhteinen kieli nuorten kanssa ja päästä samalle aaltopituudelle.

Meistä kumpikaan ei ole aikaisemmin tehnyt vastaavanlaisia haastatteluja ja sen saattoi huomata ensimmäisten haastattelujen aikana. Olimme hieman jännittyneitä, emmekä osanneet tarttua kaikkiin nuorten kertomiin asioihin. Jälkeenpäin koimme, että joitakin asioita olisi voinut hieman perustella tai tarkentaa enemmän. Ensimmäiset haastattelut eivät ihan tavoittaneet keskustelunomaista luonnetta, vaan muistuttivat enemmän kyselyä.

Toisen päivän haastattelut sujuivat jo huomattavasti helpommin. Olimme rennompia ja osasimme esittää tarkentavia kysymyksiä paremmin. Haastattelutilanteetkin alkoivat muistuttaa jo tavoiteltua keskustelua.

11.4 Analysointi

Analysoinnin aloitimme litteroimalla kaikki äänittämämme haastattelunauhut sanasta sanaan. Litterointi osoittautui erittäin työlääksi ja aikaa vieväksi prosessiksi. Tätä kautta haastatteluaineisto kuitenkin tuli meille entistä tutummaksi ja helpommaksi työstää.

Litteroinnin kautta saadun aineiston purimme teemoittelemalla pienemmiksi kokonaisuuksiksi, joita pohdimme tarkemmin. Osa haastatteluista oli paljon anoisempia kuin toiset, mutta yleisilmeiltään kaikki haastattelut olivat melko onnistuneita. Jokaisesta haastattelusta pystyi helposti erottamaan sen, miten vastaaja yleisesti koki koko lastensuojelun ja sijaishuollon.

Mielestämme onnistuimme analysoimaan materiaalimme niin, että nuorten kokemukset ja mielipiteet tulevat aidosti esiin. Jouduimme hieman luetteloimaan nuorten vastauksia, sillä vastausten kirjo oli aika värikäs. Koimme suorat lainaukset kuitenkin selventävinä ja analyysia syventävinä.

12 EETTINEN POHDINTA

Olemme pyrkineet tekemään eettisesti mahdollisimman korkealaatuisen tutkimuksen ja tutkijoina toimimaan puolueettomasti. Pyrimme tuomaan nuorten mielipiteet esille juuri sellaisina, kuin he ovat ne ilmaisseet. Emme ole vääristelleet nuorten vastauksia tai manipuloineet heitä haastattelutilanteessa. Haastattelutilanteessa pyrimme olemaan johdattelematta nuoria vastaamaan tietyllä tavalla. Tosin muutamana kerran haastattelujen aikana esitimme selventäviä kysymyksiä hieman liian

nopeasti, kun nuori oli vielä miettimässä vastaustaan. Mietimme, että olisiko nuori vastannut eri tavalla, jos olisi saanut alussa mieltä tarpeeksi pitkään. Näitä tilanteita ei kuitenkaan ollut kuin pari ja mielestämme ne eivät vaikuttaneet tutkimustuloksiin.

Opinnäytetyömme eettisyyttä pohdittaessa tulimme lisäksi siihen tulokseen, että saamamme vastaukset olivat rehellisiä ja todenperäisiä. Vastausten totuudenmukaisuudesta meillä ei juuri ole epäilystä. Koemme, ettei nuorilla ollut tarvetta mielistellä tai vastata sen mukaan, miten he kuvittelivat meidän haluavan heidän vastaavan. Teimme selväksi nuorille, että opinnäytetyömme ei ole heidän sijoituspaikkansa tai sosiaalityöntekijöiden tilaustyö, vaan yleisesti toteutettava tutkimus.

Lisäksi painotimme vaitiolovelvollisuuttamme ja että he pysyvät anonyymeinä. Tämän takia emme mainitse opinnäytetyössämme edes sijaishuolto paikan nimeä tai paikkakuntaa. Tämä oli myös kyseisen lastensuojelulaitoksen oma toive. Näin pyrimme varmistamaan ja takaamaan sen, ettei nuorten henkilöllisyys paljastu. Nuortenkaan ei ole mahdollista tunnistaa toisiaan vastausten perusteella, sillä olemme arponeet jokaiselle erikseen nimimerkin.

Haastattelumateriaalit keräsimme nauhoittamalla. Kerroimme ennen haastattelujen alkua, että tilanteet nauhoitetaan. Painotimme nuorille, että materiaali tullaan hävittämään heti, kun opinnäytetyö saadaan valmiiksi, eikä nauhoituksia tule kuullaan ulkopuolinen koskaan kuulemaan. Käytimme nauhoitukseen mahdollisimman pientä ja huomaamatonta laitetta, jottei nuoret olisi sitä liikaa kavahtaneet. Osa nuorista hieman arasteli alkuun pöydällä ollutta nauhuria, mutta haastattelun alettua nauhurin läsnäolo unohtui nopeasti.

Lisäksi tutkimuksen onnistumiseen saattoi vaikuttaa se, että toinen meistä tutkimuksen tekijöistä oli nuorille entuudestaan tuttu. Luultavasti jo tästä syystä meidän oli helpompi saada nuoria haastateltaviksi. Pyrimme minimoimaan tuttuuden vaikutukset vastauksiin sillä, että nuorille vieras toimi enemmän haastattelijan roolissa kuin havainnoijana.

Tuttu havainnoijan roolissa oli toisaalta eduksi siinä, että hän tunsi nuorten käyttäytymisen. Hän osasi esittää tarkentavia kysymyksiä ja aisti vierasta haastattelijaa paremmin nuorten tuntemukset muun muassa hermostuneisuuden. Tosin nuoret eivät tuntuneet olevan kovinkaan hermostuneita, ehkä juuri siitä syystä, että toinen haastattelihoista oli tuttu ja he kokivat voivansa ilmaista itseään vapaammin kuin täysin vieraiden seurassa.

Analysointivaiheessa tutun piti tarkkailla, etteivät hänen aiemmat tietonsa nuorista vaikuttaneet analysointiin, vaan analyysi toteutettiin pelkästään haastattelujen pohjalta. Koemme kuitenkin, ettei tuttuus vaikuttanut saamiimme tutkimustuloksiin. Uskoisimme, että haastattelujen sisältö olisi ollut samanlainen, vaikka molemmat olisimme olleet vieraita. Mielestämme tuttuus auttoi luomaan haastatteluille rennomman ilmapiirin.

Analysoidessamme haastatteluja, jouduimme muistuttamaan itseämme välillä siitä, että kyseessä oli nuorten mielipiteet ja kokemukset, eikä asian todenperäisyyden tutkiminen. Jouduimme ottamaan myös sen huomioon, että nuoret saattavat kokea asiat aika mustavalkoisina ja he voivat liioitella asioita. Lisäksi päivän tapahtumat, mielentila ja yleiset tuntemukset sekä kehitystaso saattoivat vaikuttaa nuoren mielipiteisiin ja sen hetkisiin tuntemuksiin. Analyysia tehdessä yritimme kuitenkin löytää nuoren todellisen mielipiteen ja tuoda sen esille.

Päätimme jo alussa, että kirjoitamme koko opinnäytetyömme yhdessä alusta loppuun. Yhteistyö on sujunut mielestämme hyvin ja pieniä näkemuseroja on syntynyt lähinnä muotoseikoissa ja sanavalinnoissa. Haastatteluissa yhteistyö sujui hyvin ja olimme hyvä tiimi. Osasimme paikata toinen toistamme tarvittaessa. Olemme molemmat oppineet joustamaan ja tekemään kompromisseja entistä paremmin.

Ammatillisesti olemme saaneet todella paljon irti opinnäytetyötämme tehdessä. Varsinkin haastattelut ovat saaneet pohtimaan omaa työskentelyään lasten ja nuorten parissa. Haastattelun kautta pääsimme asettautumaan nuorten asemaan ja tätä kautta ymmärtämään heitä paremmin. Olemme alkaneet pohtimaan enemmän oman työmme eettisyyttä ja moraalisia kysymyksiä.

Sosiaalialalla työskenneltäessä korostuu ihmisarvon kunnioittaminen ja jokaisen ihmisen arvostaminen sellaisena kuin he ovat. Omien tunteidensa ja tuntemustensa ei saa antaa vaikuttaa liikaa toimintaansa. Jokaisella teollamme on suuri vaikutus toiseen ihmiseen, vaikkemme sitä aina tiedostaisikaan.

13 LOPUKSI

Koska toteutimme laadullisen tutkimuksen, emme pyrkineet yleistettäviin tutkimustuloksiin. Haastattelemamme otos on pieni ja siinä on mukana nuoria vain yhdestä laitoksesta. Olisikin mielenkiintoista tehdä vastaavanlainen tutkimus muissa lastensuojelulaitoksissa ja vertailla nuorten kokemuksia. Olisivatko vastaukset samankaltaisia vai eroaisivatko ne toisistaan laitosten erilaisten toimintaperiaatteiden ja sääntöjen vuoksi.

Opinnäytetyömme tekeminen on ollut tunnetasolla hyvin vaihteleva kokemus. Välillä asiat ovat edenneet vauhdilla ja toisinaan olemme jumiutuneet melkein paikallemme. Molemmat olemme tehneet opinnäytetyön ohella täyspäiväisesti töitä ja yhteisen ajan löytäminen on ollut erittäin haastavaa toisen tehdessä päivätyötä ja toisen iltapainotteista vuorotyötä. Loppujen lopuksi opinnäytetyö kuitenkin valmistui odotettua nopeammin, kun olimme saaneet teoriaosuuden kirjoitettua. Varsinainen tutkimusosio ajoi mielenkiintoisuutensa vuoksi meitä eteenpäin. Koko opinnäytetyöprosessin aikana olemme kokeneet niin uskonpuutetta kuin hyviä hetkiä.

Olemme tyytyväisiä tehtyämme opinnäytetyömme koskien lasten ja nuorten osallisuutta. Aihe oli meille tekijöille ammatillisesti herättävä ja sai pohtimaan omaa työtään ja asennoitumistaan uudessa valossa. Toivomme, että myös opinnäytetyömme lukija heräisi tarkastelemaan omaa toimintaansa ja huomioimaan lasten ja nuorten osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä paremmin.

Tämän opinnäytetyön valmistumisesta haluamme erityisesti kiittää haastatteluihin osallistuneita nuoria. Ilman heitä, työmme olisi jäänyt vajaaksi. Lisäksi haluamme kiittää kaikkia niitä henkilöitä, jotka ovat olleet mukana mahdollistamassa opinnäytetyömme syntyä.

LÄHTEET

Aaltola, J. & Valli, R. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I: metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva. PS-kustannus.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi. Lapin yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta.

Gretschel, A & Kiilakoski, T. 2007. Lasten ja nuorten kunta. Helsinki. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura, Opetushallitus: Nuorten osallisuushanke, Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja A 3. Julkaisuja 77.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä. Kirjayhtymä Oy.

Laakso-Santavirta, A. 2008. Lastenpsykiatri, Porin perheneuvola. Pori. Seminaarimateriaali 25.11.2008.

Mahkonen, S. 2007. Lastensuojelu ja laki. Helsinki. Edita Publishing Oy.

Oikeusministeriö & Edita Publishing Oy. 2007. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. [Verkkajulkaisu]. 22.9.2000. [Viitattu 2.3.2009]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Oikeusministeriö & Edita Publishing Oy. 2007. Lastensuojelulaki (417/2007). [Verkkajulkaisu]. 13.4.2007. [Viitattu 23.10.2008]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä, Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Helsinki. Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Oranen, M. 2007. Lastensuojelun käsikirja: Lasten osallisuus. [Verkkajulkaisu]. 31.12.2008. [Viitattu 1.1.2009]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/#otsikko2>

Pulma, P. & Turpeinen, O. 1987. Suomen lastensuojelun historia. Helsinki. Lastensuojelun keskusliitto.

Puonti, A. Saarnio, T. & Hujala, A. 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Reijonen, M. 2005. Voimaa perhetyöhön: arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Keuruu. PS- kustannus.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä. Osuuskunta Vastapaino.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa- käsikirja arjen toimintaan. Helsinki. Edita Publishing Oy.

Sijaishuollon neuvottelukunta. 2005. Oljista, risuista vai tiilestä: artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki. Lastensuojelun Keskusliitto ry. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20.

Sosiaaliportti, verkkotoimitus. 2007. Lastensuojelun käsikirja: Asiakkuuden alkaminen. [Verkkojulkaisu]. 31.12.2008. [Viitattu 11.1.2009]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluntarve/asiakkuudenalkaminen/>

Sosiaaliportti, verkkotoimitus. 2007. Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelun arvot ja periaatteet. [Verkkojulkaisu]. 31.12.2008. [Viitattu 10.2.2009]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mitaonlastensuojelu/arvojaperiaatteet/#otsikko2>

Sosiaaliportti, verkkotoimitus. 2007. Lastensuojelun käsikirja: Sijaishuolto. [Verkkojulkaisu]. 31.12.2008. [Viitattu 24.3.2009]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/>

Taskinen, S. 2008. Lastensuojelulaki (417/2007) soveltamisopas. Vaajakoski. Gummerus Kirjapaino Oy.

Unicef. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 23.10.2008]. Saatavissa: http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus

Unicef. 1989. Yleissopimus lapsen oikeuksista. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 23.10.2008]. Saatavissa: http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf

Upanne, M. 2008. Lapsen oikeus leikkiin. Lapsen maailma. 12/2008. 3

Upanne, M. 2009. Ei kenenkään varjossa. Lapsen maailma. 01/2009. 3

Taru Kaarto

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Sanna Mäkelä

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Toimitusjohtaja [REDACTED]

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

TUTKIMUSLUPA-ANOMUS

Opiskelemme Satakunnan ammattikorkeakoulussa, Sosiaali- ja terveysalan Porin yksikössä. Valmistumme toukokuussa 2009 sosionomeiksi (AMK). Teemme opinnäytetyömme laitoshuoltoon sijoitettujen nuorten mielipiteistä ja kokemuksista koskien omaa osallisuuttaan ja vaikutusmahdollisuuksiaan. Opinnäytetyösämme tutkimme sijoitettujen nuorten mielipiteitä omasta osallisuudestaan ja vaikutusmahdollisuuksistaan sijaishuollon arjessa. Tutkimukseen on tarkoitus kerätä aineistoa haastattelemalla 6-8 laitoshuoltoon sijoitettua nuorta. Haastattelut tapahtuisivat maaliskuun aikana haastateltavan nuoren sijoituspaikassa.

Opinnäytetyötämme ohjaa yhteiskuntatieteellisten aineiden lehtori Kirsi-Leena Frigren [REDACTED]

Opinnäytetyö ja siihen kuuluvat haastattelut suoritetaan ammattikorkeakoulun eettisten periaatteiden ja ohjeiden mukaisesti. Haastateltavien henkilöllisyydet eivät tule ilmi työssä.

Anomme Teiltä tähän opinnäytetyöhön tutkimuslupaa.

Porissa 12.3.2009

Ystävällisin terveisin

Taru Kaarto ja Sanna Mäkelä

Tutkimusluvan myöntänyt suullisesti lastensuojelulaitoksen toimitusjohtaja

16.3.2009.

LIITE 2

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Taustatiedot

- ikä
- sukupuoli
- avoimuksen tukitoimena/ huostaanotettuna sijoitettu
- sijoituksen kesto

Lastensuojeluasiakkuuden kulku lapsen kokemuksen mukaan

- Onko saanut tietoa lastensuojeluasian etenemisestä?
- Onko saanut ilmaista oman mielipiteensä ja toivomuksensa asiakkuudesta ja tuen tarpeesta?
- Oliko mukana sijaishuoltopaikan valinnassa?
- Pääsikä mukaan asiakassuunnitelman tekoon?

Osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet sijaishuoltopaikan arjessa

- Millä tavoin kokee voivansa vaikuttaa arkeensa?
- Millaista tukea ja kannustusta toiminnassaan kokee saavansa?
- Millä tavoin häntä on tuettu ylläpitämään, luomaan ja uudelleen rakentamaan läheisiä ihmissuhteita?
- Millaista tukea on saanut itsenäistymisen suhteen ja itsenäisessä asioiden hoitamisessa?
- Miten paljon vapautta ja vastuuta hän on saanut itseään koskevissa asioissa?
- Millaista palvelua on saanut lastensuojeluasiakkuutensa aikana?

Millaiseksi kokee tulevaisuutensa

- Kokeeko sijoituksen olevan etunsa mukaista?
- Millaiseksi kuvittelisi elämänsä, jos ei olisi sijoitettuna kodin ulkopuolelle?
- Millaiseksi kokee tulevaisuutensa nyt?